BL.

CONSEIL D'ETAT - RAAD VAN STATE
LEGISLATION - WETGEVING
17-05-1990
Vandemeulebroecke
Transmis à M.
Overgemaakt aan de H.

L. 19.799/VR.

KONINKRIJK BELGIE.

ROYAUME DE BELGIQUE.

ADVIES VAN DE RAAD VAN STATE.

AVIS DU CONSEIL D'ETAT.

De RAAD VAN STATE, afdeling wetgeving, op 3 april 1990 door de Minister van Binnenlandse Zaken verzocht hem van advies te dienen over een voorontwerp van wet "tot wijziging van de wetten op de Raad van State, gecoördineerd op 12 januari 1973, en de wet van 5 april 1955 inzake de wedden van de ambtsdragers bij de Raad van State" heeft, nadat de zaak ten dele door de tweede kamer en ten dele door de achtste kamer werd onderzocht op de vergaderingen van 17 en 18 april 1990, in verenigde kamers op 20 april 1990 het volgende advies gegeven :

Le CONSEIL D'ETAT, section de législation, saisi par le Ministre de l'Intérieur, le 3 avril 1990, d'une demande d'avis sur un avant-projet de loi "modifiant les lois sur le Conseil d'Etat, coordonnées le 12 janvier 1973, et la loi du 5 avril 1955 relative aux traitements des titulaires d'une fonction au Conseil d'Etat", après examen de l'affaire, en partie par la deuxième chambre et en partie par la huitième chambre en leurs séances des 17 et 18 avril 1990, a donné en chambres réunies, le 20 avril 1990, l'avis suivant :

De hoofdlijnen van het advies zijn :

I. De wijzigingen van de rechtspleging voor de afdeling administratie van de Raad van State.

II. De mogelijkheden voor de Raad van State om een dwangsom op te leggen.

III. Bepaalde wijzigingen van de organisatie van de Raad van State.

I. WIJZIGINGEN VAN DE RECHTSPLEGING VOOR DE AFDELING ADMINISTRATIE VAN DE RAAD VAN STATE.

Algemene opmerkingen bij de eerste twee artikelen van de ontworpen wet.

I. Volgens artikel 1 van de ontworpen wet moet aan elk beroep tot nietigverklaring voor de afdeling administratie van de Raad van State een verzoek tot heroverweging voorafgaan.

Bij gebrek aan een gedetailleerde uitleg in de memorie van toelichting valt het te betwijfelen of de nieuwe procedure een verkorting van de rechtspleging tot gevolg zal hebben en of ze het doel van de ontworpen wet wel bevordert. Bovendien zal de procedure voor de schorsing van de tenuitvoerlegging die is bepaald in artikel 2 van de ontworpen wet en die voortaan zal worden ingezet zonder dat bij de Raad van State een beroep is ingesteld, zeker een overbelasting van de rollen van de Raad van State meebrengen en de uitspraak van het arrest dat de procedure tot nietigverklaring van een administratieve handeling afsluit, vertragen.

II. Een ander nadeel, waarop we uitvoerig zullen terugkomen bij het onderzoek van artikel 1, is dat de behandeling van het verzoek tot heroverweging niet op tegenspraak geschiedt noch ten aanzien van degene die het heeft ingediend, noch ten aanzien van de begunstigde van de handeling die opnieuw in overweging moet worden genomen, maar die niet in kennis wordt gesteld van het verzoek tot heroverweging.

III. Bovendien maakt de ontworpen wet in artikel 1 geen duidelijk onderscheid tussen de adressaten van de handeling die opnieuw moet worden beschouwd, en de derden in het algemeen. Zo'n methode zou kunnen meebrengen dat het voordeel van een beroep tot nietigverklaring voor de Raad van State wordt uitgebreid tot personen die er, zoals de rechtspleging nu is, geen aanspraak op kunnen maken.

IV. Het is des te noodzakelijker om de bovenstaande punten van voorbehoud te formuleren omdat volgens de memorie van toelichting wordt overwogen administratieve rechtscolleges op te richten om bepaalde geschillen te beslechten die thans onmiddellijk voor de Raad van State worden gebracht. De oprichting van die nieuwe rechtscolleges zou niet los mogen worden behandeld van de gedeeltelijke hervorming die in het ontwerp is vervat.

Onder voorbehoud van al deze opmerkingen zullen de bepalingen van de ontworpen wet en vooral de artikelen 1 en 2 worden onderzocht.

ONDERZOEK VAN DE TEKST.

Opschrift.

Het opschrift boven de memorie van toelichting zou in de Franse tekst hetzelfde moeten zijn als het opschrift boven het ontwerp; de woorden "portant modification des" moeten worden vervangen door de woorden "modifiant les ...".

Bepalend gedeelte.

Artikel 1.

Artikel 19bis, § 1, van de gecoördineerde wetten.

A. Het woord "reconsidération", dat in de Franse tekst wordt gebruikt ter vertaling van "heroverweging", staat niet in de "Petit Robert". Het woord "réexamen", dat er wel in staat, zou beter zijn.

B. Uit de memorie van toelichting blijkt dat de "akten" waarvoor een verzoek tot heroverweging kan worden gedaan, strikt moeten worden opgevat, dat wil zeggen dat noch de "verordeningen", noch (impliciet) de administratieve beslissingen in betwiste zaken erin begrepen zijn.

De tekst van het ontwerp zou duidelijk moeten aangeven dat enkel de niet-reglementaire handelingen worden bedoeld.

C. Paragraaf 1, derde lid, geeft een andere precisering : het moet gaan om een "akte vatbaar voor beroep zoals voorzien in artikel 14".

Volgens de rechtspraak wordt onder een handeling die vatbaar is voor beroep, de handeling verstaan die op zich de rechtstoestand wijzigt van de personen op wie ze van toepassing is. Een gewoon advies is bijvoorbeeld niet vatbaar voor beroep en een handeling die afhankelijk is van een goedkeuring en niet uitvoerbaar is vóór deze wordt verleend, wordt pas door die goedkeuring vatbaar voor

beroep. Men kan aannemen dat het ontwerp naar die rechtspraak verwijst.

D. Volgens een andere rechtspraak is de bevoegdheid van de Raad van State uitgesloten wanneer tegen een handeling, ook als die een rechtstoestand wijzigt, een administratief beroep of een beroep voor de rechter kan worden ingesteld. De Raad van State doet bijvoorbeeld geen uitspraak over een beslissing die in eerste instantie door de bestendige deputatie is genomen betreffende een aanvraag voor een vergunning om een gevaarlijk, ongezond of hinderlijk bedrijf te exploiteren; tegen die beslissing kan immers een beroep worden ingesteld bij de Gewestexecutieve en enkel de beslissing daarvan kan naar de Raad van State worden verwezen.

Aangezien de artikelen 19bis tot 19quater hoofdzakelijk een herziening van de procedure voor het instellen van de beroepen tot nietigverklaring tot doel hebben, moet worden aangenomen dat het niet de bedoeling is die rechtspraak op de helling te zetten.

Voor handelingen die in laatste instantie worden vastgesteld naar aanleiding van een voorafgaand administratief beroep en, over het algemeen, aan het einde van een geding dat min of meer op tegenspraak is gevoerd, is het trouwens niet aan te raden om voor de belanghebbenden het verzoek tot heroverweging als rechtsmiddel mogelijk te maken. Als de procedure tot heroverweging onder meer tot doel heeft de administratieve overheid de gelegenheid te bieden om met betere kennis van zaken uitspraak te doen, kan dit doel worden geacht bereikt te zijn wanneer de handeling

zelf is vastgesteld naar aanleiding van een beroep. Gesteld dat de administratieve procedures die door een voorafgaand beroep op gang worden gebracht, onvoldoende zijn, belet niets ze te verbeteren.

E. In het geval van beroepen tegen beslissingen (scheidbare handelingen) tot gunning van overheidsopdrachten zou de procedure tot heroverweging zonder uitwerking kunnen blijven als de overeenkomst is aangegaan op het ogenblik dat de procedure wordt ingezet.

F. Er zijn handelingen die de administratieve overheid slechts kan vaststellen in een dwingende termijn, na afloop waarvan de zaak aan haar wordt onttrokken en de betekenis van haar stilzwijgen bij de wet wordt bepaald. Dat is het geval met veel beslissingen van de toezichthoudende overheden.

Men kan zich moeilijk voorstellen dat voor zulke handelingen een verzoek tot heroverweging zou kunnen worden ingediend met als gevolg een verlenging van de termijnen die bij bepaalde wetten op dwingende wijze zijn vastgesteld ter wille van de belangen die ze waarborgen.

Artikel 14 van de wetten op de Raad van State, gecoördineerd op 12 januari 1973, bepaalt met het oog op het instellen van een beroep tot nietigverklaring, de gevolgen van het stilzwijgen van de overheid. Er moet nader worden bepaald of naar beide leden dan wel alleen naar het eerste lid van artikel 14 wordt verwezen.

G. Volgens het nieuwe artikel 19bis, § 1, eerste lid, moet het verzoek tot heroverweging aan de administratieve overheid worden gericht; volgens het tweede lid stuurt deze overheid zonder verwijl een kopie ervan aan de hiërarchische overheid.

De administratieve overheid bedoeld in het eerste lid, is blijkbaar de steller van de bestreden handeling, veeleer dan de rechtspersoon in naam waarvan die handeling wordt gesteld. Daarbij rijzen wel enkele moeilijkheden.

1° Er zijn beraadslagende vergaderingen die slechts worden bijeengeroepen op initiatief van een ander orgaan; dat is het geval met de gemeenteraad. Wanneer aan de gemeenteraad kennis wordt gegeven van een verzoek tot heroverweging waarover hij geen uitspraak moet doen, kan het college van burgemeester en schepenen niet verplicht zijn de raad bijeen te roepen, behalve als artikel 86 van de nieuwe gemeentewet in die zin wordt gewijzigd.

2° Een gedelegeerde administratieve overheid kan bevoegd zijn om een beslissing te nemen zonder bevoegd te zijn om ze te wijzigen of in te trekken (1).

H. Paragraaf 1, eerste lid, bepaalt dat het verzoek tot heroverweging "een uiteenzetting van de feiten en de middelen (bevat)".

---

(1) Voor het intrekken zie later, opmerking A bij artikel 19bis, § 2.

1° Wat de middelen betreft is het mogelijk dat degene die een verzoek tot heroverweging indient, zowel de opportuniteit als de wettigheid van de bestreden handeling betwist. De administratieve overheid waarbij de zaak wordt aangebracht moet de mogelijkheid hebben om die handeling om redenen van loutere opportuniteit opnieuw te bekijken.

2° De vraag moet worden gesteld of verzoeker, wanneer hij bij de Raad van State in beroep gaat na de beslissing omtrent het verzoek tot heroverweging of na afloop van de termijn voor de heroverweging, andere middelen inzake wettigheid kan aanvoeren dan die welke hij in zijn verzoek tot heroverweging heeft doen gelden. De wetgever kan op dat punt niet duidelijk genoeg zijn als hij wil voorkomen dat de ontworpen bepaling oorzaak is van betwisting.

Als de wetgever kiest voor de oplossing volgens welke de verzoeker voor de Raad van State geen andere middelen inzake wettigheid kan doen gelden dan die welke hij in zijn verzoek tot heroverweging heeft aangevoerd, zal hij erop moeten letten dat artikel 30 van de gecoördineerde wetten van 12 januari 1973, zelfs zoals het bij het ontwerp is gewijzigd, bepaalt dat de termijn van verjaring voor de indiening van de beroepen ten minste zestig dagen moet bedragen. Die termijn is bedoeld om de belanghebbende in de gelegenheid te stellen om niet alleen uit te maken of het opportuun is om een beroep in te stellen maar ook om zich degelijk op de hoogte te stellen van de middelen inzake wettigheid die hij zou kunnen doen gelden. In een zodanig geval zou die mogelijkheid noodzakelijkerwijze worden

beperkt tot de termijn van dertig dagen voorgeschreven voor het indienen van het verzoek tot heroverweging.

Deze opmerking is slechts van toepassing in het geval de uitdrukkelijke beslissing omtrent het verzoek tot heroverweging louter een bevestiging is van de aanvankelijke beslissing of in het geval de administratieve overheid waarbij het verzoek tot heroverweging is ingediend, nalaat er een beslissing over te nemen of nog als het beroep tegen de uitdrukkelijke beslissing omtrent het verzoek tot heroverweging moet worden geacht ook het aanvankelijke verzoek in te sluiten (1).

I. Luidens artikel 19bis, § 1, derde lid, vermeldt "de akte vatbaar voor beroep zoals voorzien in artikel 14 dat, indien binnen een termijn van 30 dagen geen verzoek tot heroverweging wordt ingediend, de vordering tot nietigverklaring voor de Raad van State onontvankelijk wordt".

1° Het is duidelijk dat die bepaling bedoeld is om elke verrassing voor een mogelijk verzoeker te voorkomen. Zoals ze is geredigeerd bestaat echter het gevaar dat ze niet helemaal de gewenste uitwerking heeft. Slechts wanneer van de handeling integraal kennis wordt gegeven of wanneer zij integraal wordt bekendgemaakt, zullen eventuele belanghebbenden worden herinnerd aan de verplichting om een verzoek tot heroverweging in te dienen. De debatten over de heroverweging zullen noch voor de indiener van het verzoek

---

(1) Zie later, C, 3°, bij paragraaf 2.

tot heroverweging, noch voor de andere belanghebbenden op tegenspraak geschieden.

2° Er moet echter worden opgepast voor de gevolgen van het mogelijke ontbreken van die vermelding in de handelingen waarvan integraal kennis wordt gegeven of die integraal worden bekendgemaakt. Moet daaruit worden opgemaakt dat de termijn voor het verzoek tot heroverweging nog niet is ingegaan ? Kan het ontbreken van die vermelding worden aangevoerd als grond tot nietigverklaring van de handeling ?

Om alle dubbelzinnigheid te voorkomen moet de tekst duidelijk aangeven of die vermelding verplicht is op elke handeling die opnieuw in overweging kan worden genomen dan wel of de overheid naar gelang van de handelingen die vermelding moet voorschrijven, en moet hij ook een straf stellen op de weglating ervan.

J. Artikel 19bis, § 1, zegt niet uitdrukkelijk door wie het verzoek tot heroverweging moet worden ingediend. Uit de algemene economie van de tekst blijkt duidelijk dat dit moet worden gedaan door elke persoon die doet blijken van een belang in de zin van artikel 19, eerste lid, van de gecoördineerde wetten op de Raad van State, en die zijn recht om bij de Raad van State in beroep te gaan wil beschermen.

Daaruit volgt dat de beslissing omtrent het verzoek tot heroverweging, zoals een arrest van de Raad van State, van die aard is dat niet alleen de rechtstoestand van

de persoon die het verzoek indient maar ook die van andere personen, inzonderheid degenen aan wie de bestreden handeling ten goede komt, wordt gewijzigd. Het meest typische voorbeeld is waarschijnlijk het verzoek tot heroverweging van een bouwvergunning.

De procedureregeling voor de afdeling administratie van de Raad van State zoals ze nu is, of artikel 21bis van de gecoördineerde wetten volgens het ontwerp, zorgen voor zulke situaties door de belanghebbende derden door middel van de tussenkomst toegang te verlenen tot de rechtszaal.

De ontworpen wet voorziet niet in die mogelijkheid in geval van een verzoek tot heroverweging, zodat wanneer een bestreden handeling op verzoek van een derde opnieuw wordt beschouwd, de begunstigde het voordeel ervan kan verliezen, zelfs zonder dat hij op de hoogte is gebracht. Rekening houden met alle betrokken belangen zou de rechtspleging zeker verzwaren. Het is de taak van de wetgever om het streven naar een snellere procedure en het streven naar het behoud van een voldoende evenwicht tussen de verschillende betrokken belangen met elkaar te combineren.

Artikel 19bis, § 2, van de gecoördineerde wetten.

A. Deze paragraaf handelt over de bevoegdheid van de administratieve overheid waarbij een verzoek tot heroverweging wordt ingediend. Ze kan de handeling die opnieuw moet worden bekeken, vervangen of bevestigen door een nieuwe handeling. Bij stilzwijgen wordt ze geacht de beslissing

die opnieuw in overweging moet worden genomen, te bevestigen.

Bovendien "vermeldt de administratieve overheid de rechtsgrond" van een uitdrukkelijke beslissing.

B. Het ontwerp voorziet niet in de bevoegdheid om de bestreden handeling in te trekken, welke bevoegdheid de steller van de handeling in bepaalde omstandigheden wel heeft volgens een vaste rechtspraak van de Raad van State. Uit de memorie van toelichting, die bepaalt dat de overheid "een nieuwe beslissing (kan) nemen", schijnt echter wel naar voren te komen dat in het woord "vervangen" het idee van intrekken besloten ligt. Als dat de bedoeling van de Regering is, dient te worden geschreven : "... kan de administratieve overheid de akte waarvoor om heroverweging wordt verzocht, door een nieuwe akte intrekken, vervangen of bevestigen".

Als het in de bedoeling van de Regering zou liggen om de bevoegdheid tot intrekken buiten de toepassingssfeer van artikel 19bis te laten, zou in het ontwerp moeten worden gepreciseerd of die bevoegdheid voortaan aan de administratieve overheid wordt ontzegd, dan wel of ze blijft zoals ze in de rechtspraak is erkend.

Er zij ook opgemerkt dat de intrekkingstermijn dan zou worden verlengd in verhouding met de duur van het nieuwe onderzoek van de betwiste handeling.

C. De woorden "door een nieuwe akte" schijnen erop te wijzen dat enkel deze nieuwe handeling zowel aan de aanvrager van de heroverweging als aan derden nadeel kan berokkenen. Deze interpretatie wordt bevestigd door de memorie van toelichting, waar in verband met artikel 2 van het ontwerp te lezen staat : "Wanneer ... de overheid na de vraag tot heroverweging een nieuwe beslissing neemt, ook al is deze louter bevestigend, vervalt het schorsingsverzoek van rechtswege en stelt de Raad van State het verlies aan belang vast". Daaruit volgt :

1° De rechtspraak volgens welke tegen een beslissing van louter bevestigende aard geen beroep tot nietigverklaring kan worden ingesteld, zal onbruikbaar worden in alle gevallen waar het gaat om een beslissing naar aanleiding van een verzoek tot heroverweging. De uitdrukkelijke bevestigende beslissing zal immers een nieuwe handeling zijn.

2° Nu zal precies tegen die nieuwe handeling en niet tegen de aanvankelijke handeling het beroep tot nietigverklaring voor de Raad van State openstaan. Deze opmerking zal aanleiding geven tot andere opmerkingen in verband met de termijnen voor beroep bij de Raad van State (1).

Het lijkt niet redelijk dat voor de nieuwe handeling eerst een verzoek tot heroverweging moet worden ingediend voordat ze aan het oordeel van de Raad van State wordt onderworpen.

---

(1) Zie de opmerkingen bij paragraaf 3.

3° In sommige gevallen zou een eventuele nietigverklaring van de nieuwe handeling door de Raad van State tot gevolg kunnen hebben dat de aanvankelijke handeling opnieuw volle uitwerking krijgt; in die gevallen zou de wet moeten bepalen of de administratieve overheid opnieuw uitspraak moet of kan doen over het verzoek tot heroverweging, met andere woorden of de termijn van zestig dagen bepaald in paragraaf 2, eerste lid, moet worden geacht verstreken, gestuit of geschorst te zijn.

Als de wetgever ervoor opteert dat de termijn voor de heroverweging verstreken is, moet hij de voorwaarden vaststellen waaronder de aanvankelijke handeling kan worden bestreden voor de Raad van State : een mogelijkheid is dat het beroep tot nietigverklaring van de nieuwe handeling wordt uitgebreid tot de aanvankelijke handeling. Het zou echter kunnen gebeuren dat met het beroep tot nietigverklaring van de nieuwe handeling slechts onregelmatigheden worden aangevoerd die daar eigen aan zijn.

4° Aangezien de overheid waarbij een verzoek tot heroverweging wordt ingediend, een nieuwe handeling moet vaststellen, zal ze voor haar beslissing noodzakelijkerwijze dezelfde vormvereisten in acht moeten nemen als voor de aanvankelijke handeling. Waarschijnlijk zal ze in voorkomend geval geen nieuwe adviezen hoeven in te winnen of geen nieuwe verhoren hoeven af te nemen, maar dan wel op voorwaarde dat met de in het verzoek aangevoerde middelen, op de adviezen of de verhoren die aan de eerste handeling zijn voorafgegaan, geen kritiek wordt geformuleerd waarvan de overheid zou toegeven dat ze gegrond is.

5° Voor de nieuwe akte zullen dezelfde vormvoorschriften inzake motivering, bekendmaking en kennisgeving moeten gelden als die welke voor de oorspronkelijke akte gelden.

Artikel 19bis, § 3, van de gecoördineerde wetten.

A. In het eerste lid van die paragraaf is er sprake van de gevolgen van het verzoek tot heroverweging voor de termijnen om beroep in te stellen bij de Raad van State : die termijnen worden geschorst.

De schorsing van die termijnen is eerst denkbaar als het beroep tot nietigverklaring bij de Raad van State tegen de oorspronkelijke akte gericht is. Uit paragraaf 2 blijkt evenwel dat elke uitdrukkelijke beslissing ten aanzien van het verzoek tot heroverweging een nieuwe akte is, zelfs al wordt met die beslissing alleen de eerste bevestigd, welke geacht wordt uit zichzelf geen gevolg meer te hebben. Indien het beroep tegen de nieuwe akte gericht moet zijn, kan de termijn binnen welke dit beroep wordt ingesteld eerst ingaan bij de bekendmaking, kennisgeving of kennisneming van die nieuwe akte. Nogmaals moet erop gewezen worden dat de termijn, krachtens artikel 30, ten minste zestig dagen moet bedragen.

In verband met de akten waarvan de Raad van State op grond van artikel 2 van het ontwerp (het nieuwe artikel 19ter van de gecoördineerde wetten) de schorsing zou

hebben uitgesproken (1) staat, zonder dat daarover in de tekst een bepaling te vinden is, in de memorie van toelichting overigens het volgende te lezen :

"Wanneer de overheid na de vraag tot heroverweging geen enkele beslissing neemt en voor zover de akte waarvan de heroverweging gevraagd werd geschorst is, wordt deze schorsing verlengd totdat de verzoeker een beroep tot nietigverklaring instelt. Als de verzoeker geen beroep instelt, vervalt de schorsing.

Konkreet : Een besluit wordt op 15 januari aan de belanghebbende betekend. Deze moet binnen de dertig dagen een heroverweging vragen wil hij een nietigverklaring bij de Raad van State bekomen.

Hij vraagt de heroverweging op 2 februari en roept artikel 6 van de Grondwet in.

Tegelijkertijd wil hij de onmiddellijke schorsing en derhalve dient hij een afzonderlijk schorsingsbesluit in bij de Raad van State. Dit schorsingsbesluit heeft conform het bestaande procedurereglement schorsende werking.

Twee situaties kunnen zich nu voordoen.

Situatie 1 : De overheid neemt formeel een nieuwe beslissing, ook al is die nieuwe beslissing een bevestiging van de vroegere beslissing. In dit geval vervalt de schorsing en moet de belanghebbende binnen de 60 dagen een nieuw annulatie- en schorsingsberoep instellen.

Situatie 2 : De overheid neemt helemaal géén nieuwe beslissing. In dit geval blijft de schorsing van

---

(1) In die tekst wordt met de schorsing bedoeld de schorsing van de oorspronkelijke beslissing door de Raad van State en niet de schorsing van de termijnen om bij de Raad van State beroep in te stellen door het indienen van het verzoek tot heroverweging.

kracht tot op het ogenblik dat de termijn voor het indienen van een annulatieberoep verloopt (met name 60 dagen na 2 februari). Als de belanghebbende binnen deze termijn geen annulatieberoep indient, vervalt de schorsing".

Daaruit volgt dat het eerder om een verplicht beroep gaat dat de termijn stuit dan om een schorsing van de termijn.

Wanneer de overheid geen enkele uitdrukkelijke beslissing neemt ten aanzien van het verzoek tot heroverweging neemt zij een impliciete afwijzende beslissing ten aanzien van het verzoek waardoor de oorspronkelijke akte wordt bevestigd. Zelfs in dit geval gaat er luidens het ontwerp, tenminste volgens de memorie van toelichting, bij het aflopen van de termijn voor heroverweging, opnieuw een termijn van zestig dagen in om beroep in te stellen tegen de stilzwijgend bevestigde oorspronkelijke akte, zodat het ook in dit geval beter is te gewagen van een stuiting, veeleer dan van een schorsing van de termijn.

B. Luidens paragraaf 3, eerste lid, worden "de termijnen ... geschorst tot op de dag van de beslissing bedoeld in § 2, eerste lid" of, in geval van stilzwijgende bevestiging, "tot het verstrijken van de in § 2, eerste lid, bedoelde termijn".

Subsidiair ten opzichte van de onder A gemaakte opmerking, wordt erop gewezen dat de termijn om bij de Raad van State beroep in te stellen opnieuw zal beginnen te lopen op een datum waarvan de persoon die om een heroverweging

vraagt eerst na de bekendmaking of de kennisgeving van de nieuwe beslissing (1) kennis zal krijgen. Ermee rekening houdend dat sommige besturen weinig spoed maken met het vervullen van die formaliteit, kan worden gevreesd dat, ongeacht of het om een schorsing of een stuiting gaat, de termijn die voor de zoëven genoemde persoon nog overblijft om bij de Raad van State beroep in te stellen nog slechts een symbolische termijn zal zijn, zo hij al niet zonder meer wordt afgeschaft.

Voorts weet de persoon die om een heroverweging vraagt, in de door het ontwerp ingestelde regeling, niet op welke datum de administratieve overheid zijn verzoek heeft ontvangen, waardoor hij de vervaldag van de termijn om bij de Raad van State beroep in te stellen niet met zekerheid kan bepalen.

In de ontworpen tekst van het eerste lid van paragraaf 3 is met die twee moeilijkheden geen rekening gehouden.

C. Het derde lid van paragraaf 3 heeft betrekking op de verlenging van de termijn voor het indienen van het verzoek tot heroverweging om redenen die verband houden met

---

(1) Met betrekking tot de noodzaak van die formaliteit, zie de opmerking B, 5°, over paragraaf 2.

de afstand. De procedureregeling voorziet reeds in een dergelijke verlenging van de termijn om bij de Raad van State beroep in te stellen wegens de afstand. Bij beroepen tegen de uitdrukkelijke of stilzwijgende beslissing ten aanzien van het verzoek tot heroverweging, kan worden gevreesd dat de procedures zo lang aanslepen dat de rechtszekerheid lange tijd op het spel blijft staan.

Men zou ook anders te werk kunnen gaan en het volgende bepalen :

"De regels die bij de Raad van State gelden voor de berekening van de termijnen en van de verlenging ervan ten behoeve van personen die in het buitenland wonen, gelden voor de termijnen bedoeld in de §§ 1 en 2, eerste lid".

D. Het tweede en het derde lid van paragraaf 3, die betrekking hebben op de termijn om een verzoek tot heroverweging in te dienen en de termijn die is toegemeten aan de overheid waarbij dit verzoek is ingediend, moeten een onderscheiden paragraaf vormen die volgt op paragraaf 2. Dit zou een nieuwe paragraaf 3 zijn en paragraaf 3 van het ontwerp zou paragraaf 4 worden.

In paragraaf 3, tweede lid, dat de nieuwe paragraaf 3, eerste lid wordt, schrijve men in het Frans : "la date d'échéance est comptée dans les délais ...". In de tweede volzin is het woord "echter" overbodig.

.../...

Conclusie met betrekking tot artikel 1.

De door de Regering opgezette regeling, zoals die blijkt uit de tekst of de memorie van toelichting, vertoont principiële gebreken, doordat ze een verzoek tot heroverweging verplicht stelt, van de beslissing (1) ten aanzien van dit verzoek een nieuwe akte maakt die, daarom, de enige zou moeten zijn die naar de Raad van State kan worden verwezen, doch voor het beroep bij de Raad van State termijnen stelt waarbij rekening wordt gehouden met de datum van ingang van de termijn voor het indienen van het verzoek tot heroverweging.

Afgezien van deze interne tegenstrijdigheid vertoont artikel 1 leemten, zowel wat de procedure voor de heroverweging betreft, inzonderheid uit het oogpunt van de belangen van derden, als ten aanzien van de berekening van de termijnen om bij de Raad van State beroep in te stellen, zowel voor de derden die nergens van op de hoogte zullen zijn als voor de persoon die om een heroverweging vraagt, die de vervaldag van zijn termijn niet precies kan bepalen.

Indien het in de bedoeling ligt om van het verzoek tot heroverweging een aan het beroep bij de Raad van State voorafgaand beroep te maken, naar het voorbeeld van talrijke voorafgaande beroepen die door bijzondere wetten worden geregeld, is het nodig dat :

---

(1) Ten minste van de uitdrukkelijke beslissing.

1° uitdrukkelijk wordt bepaald dat het beroep bij de Raad van State slechts tegen de verordeningen en de administratieve beslissingen in betwiste zaken rechtstreeks openstaat, dat, wanneer het om alle andere akten gaat, het beroep bij de Raad van State slechts openstaat tegen een uitdrukkelijke of impliciete beslissing ten aanzien van een verzoek tot heroverweging (1);

2° de heroverweging, in voorkomend geval, slechts kan gelden voor de akten waartegen geen andere georganiseerde administratieve beroepen of beroepen op de rechter worden ingesteld dan de beroepen wegens machtsoverschrijding;

3° de rechtsmiddelen tegen de oorspronkelijke akte worden geregeld in geval van vernietiging van de nieuwe akte;

4° de procedure voor de heroverweging wordt geregeld om ervoor te zorgen dat de belangen van de derden worden geëerbiedigd en dat de beslissingen op dezelfde wijze worden bekendgemaakt en ter kennis worden gebracht als de akten die aan een heroverweging zijn onderworpen.

---

(1) Onder voorbehoud van de opmerkingen der akten die zelf zijn verricht naar aanleiding van door bijzondere wetten en reglementeringen geregelde beroepen, en van opmerkingen over de akten die slechts mogen worden verricht binnen een termijn die van strenge toepassing is.

Artikel 2.

Artikel 19ter van de gecoördineerde wetten.

A. Dit artikel beoogt, ten aanzien van de akten die opnieuw kunnen worden onderzocht, overeenstemming te bewerkstelligen tussen het belang dat degene die een heroverweging vraagt erbij heeft dat de akte die opnieuw moet worden overwogen onmiddellijk wordt geschorst en de verplichting om de heroverweging als rechtsmiddel aan te wenden.

Het ontworpen artikel 19ter zet, in vergelijking met de artikelen 17 en 18, een op zich staande regeling op en verleent tegelijk toepassing aan de artikelen 17, § 2, en 18.

Uit artikel 17, § 2, blijkt dat het verzoek tot heroverweging ernstige middelen zal moeten aanvoeren die gegrond zijn op de schending van de artikelen 6, 6bis en 17 van de Grondwet en zal moeten aantonen dat de onmiddellijke tenuitvoerlegging van de bestreden handeling een moeilijk te herstellen ernstig nadeel kan berokkenen.

De verwijzing naar artikel 18 lijkt te moeten worden beperkt tot de eerste twee volzinnen van het eerste lid van dit artikel, die de Koning de bevoegdheid verlenen om de procedure te bepalen. Het is dan ook niet duidelijk hoe de derde volzin, die betrekking heeft op de behandeling ten gronde door de Raad van State in geval van schorsing, en

.../...

het tweede en het derde lid, die betrekking hebben op de verwijzing naar de algemene vergadering van de afdeling administratie wanneer de Raad van State de schorsing uitspreekt, met een procedure voor heroverweging te maken zouden kunnen hebben.

B. Uit wetgevingstechnisch oogpunt bezien, zouden de bepalingen van artikel 19ter beter op hun plaats zijn in een hoofdstuk gewijd aan de schorsing, waar ze zouden kunnen worden ingevoegd als een artikel 18bis.

C. In plaats van aan de persoon die een verzoek tot schorsing heeft ingediend de verplichting op te leggen om de feiten en middelen in zijn verzoekschrift nogmaals uiteen te zetten, of op zijn minst een uiteenzetting te geven van de feiten en middelen die zijn afgeleid uit de schending van de artikelen 6, 6bis en 17 van de Grondwet, zou het nuttig zijn te bepalen dat het verzoek tot schorsing, op straffe van nietigheid, vergezeld moet gaan van een afschrift van het verzoek tot heroverweging waarin noodzakelijkerwijs de middelen moeten worden aangegeven die de schorsing kunnen rechtvaardigen.

D. Het zou beter zijn artikel 19ter, § 1, dat artikel 18bis, § 1, wordt, als volgt te redigeren :

"§ 1. Ieder die op grond van artikel 19bis een verzoek tot heroverweging heeft ingediend en zich daarin heeft beroepen op de schending van de artikelen 6, 6bis en 17 van de Grondwet, kan de Raad van State om de schorsing van de tenuitvoerlegging van de aangevochten akte vragen.

De vordering tot schorsing wordt ingesteld door middel van een verzoekschrift dat, op straffe van nietigheid, vergezeld moet gaan van een afschrift van het verzoek tot heroverweging. Artikel 17, § 3, tweede lid, is van toepassing op dit verzoekschrift.

De bevoegde kamer van de afdeling administratie doet binnen een termijn van zestig dagen uitspraak over de vordering tot schorsing van de tenuitvoerlegging. Zij kan, eenparig, bij gemotiveerd arrest, de schorsing van de tenuitvoerlegging van de akte bevelen als de door artikel 17, § 2, gestelde voorwaarden zijn vervuld.

De eerste twee zinnen van artikel 18, eerste lid, zijn van toepassing".

E. Volgens de memorie van toelichting, die verwijst naar artikel 7 van het koninklijk besluit van 27 oktober 1989, zal het indienen van de vordering tot schorsing tot gevolg hebben dat de bestreden handeling onmiddellijk en voorlopig wordt geschorst tot de Raad van State over de vordering uitspraak heeft gedaan en ofwel deze

.../...

vordering wordt afgewezen ofwel de schorsing wordt uitgesproken.

Artikel 19ter, § 2, is erop gericht het geval te regelen waarin de administratieve overheid die om een heroverweging wordt gevraagd een uitdrukkelijke, zij het bevestigende beslissing neemt. Die nieuwe beslissing, die in de plaats komt van de bestreden handeling, zal naar de Raad van State moeten worden verwezen, met de mogelijkheid dat verzoeker, ditmaal op grond van artikel 17, de schorsing vordert.

Indien de Raad van State de vordering tot schorsing heeft afgewezen op het ogenblik dat de nieuwe beslissing wordt genomen, is de voorlopige schorsing reeds opgeheven. Indien de Raad de schorsing heeft uitgesproken, maakt de nieuwe beslissing haar doelloos, en niet zonder belang, zoals in de tekst van het ontwerp te lezen staat. Indien de Raad van State nog geen uitspraak heeft gedaan over de vordering tot schorsing, wordt die vordering, net zoals de voorlopige schorsing die krachtens artikel 7 van het koninklijk besluit van 27 oktober 1989 tot stand is gekomen, doelloos.

Paragraaf 2 zou derhalve als volgt moeten worden geredigeerd :

"§ 2. Iedere uitdrukkelijke beslissing die de administratieve overheid ten aanzien van het verzoek tot

heroverweging neemt, heeft in voorkomend geval tot gevolg dat de schorsing wordt opgeheven".

Indien de Raad van State reeds de schorsing heeft uitgesproken, heeft hij niets meer te beslissen aangezien hij niet meer bevoegd is. Zo hij zulks al niet heeft gedaan, kan hij volstaan met de vaststelling dat de vordering doelloos is geworden.

Er kan worden verwacht dat het merendeel van de verzoeken tot heroverweging gepaard gaan met vorderingen tot schorsing, al was het maar om deelachtig te worden aan de voorlopige schorsing. Dit zal voor de Raad van State heel wat meer werk opleveren, hetgeen indruist tegen het doel van de ontworpen wet.

F. Met artikel 19ter, § 3, wordt beoogd het geval te regelen waarin de administratieve overheid die om een heroverweging is verzocht, geen uitdrukkelijke beslissing neemt, zodat zij "geacht wordt de te heroverwegen beslissing te bevestigen". Uit de tekst van het ontwerp blijkt dat "de eventuele schorsing van de tenuitvoerlegging gehandhaafd (blijft) tot het verstrijken van de termijnen die van toepassing zijn op het beroep bedoeld in artikel 14", dat de schorsing van de tenuitvoerlegging, in geval van beroep bij de Raad van State, wordt gehandhaafd overeenkomstig artikel 18 en dat, zo er bij de Raad van State geen beroep wordt ingesteld, de schorsing van de tenuitvoerlegging automatisch wordt opgeheven.

Artikel 3.

Artikel 19quater van de gecoördineerde wetten.

A. Die bepaling heeft tot doel de administratieve overheid in staat te stellen zelf de tenuitvoerlegging van de akte waarvan een heroverweging wordt gevraagd en waartegen een vordering tot schorsing is ingesteld, te schorsen.

B. Uit wetgevingstechnisch oogpunt bezien, zou dit artikel, dat logischerwijze volgt op artikel 19ter, een artikel 18ter moeten worden en artikel 19ter wordt artikel 18bis zoals hiervoren is gesuggereerd.

C. Het is onnodig te verwijzen naar de schorsing van de handeling indien de procedure slechts moet worden toegepast wanneer, zoals dat het geval is in het ontwerp, het verzoek tot heroverweging als rechtsmiddel openstaat. Daarvoor zou aanleiding bestaan indien de wetgever het volgen van die procedure mogelijk wil maken in het geval bij de Raad van State zelf tegelijk een beroep tot nietigverklaring en een vordering tot schorsing van de tenuitvoerlegging van de bestreden handeling worden ingesteld.

D. Slechts wanneer bij de Raad van State zelf een vordering tot schorsing van de tenuitvoerlegging van de bestreden handeling is ingesteld, is het nuttig dat de brief waarbij de overheid beslist die handeling niet onmiddellijk ten uitvoer te leggen aan de Raad van State wordt toegezonden.

E. Niet alleen aan de persoon die om de heroverweging vraagt, doch ook aan alle derden belanghebbenden, inzonderheid de begunstigde van de bestreden handeling, moet kennis worden gegeven van de beslissing tot schorsing. Die kennisgeving moet in voorkomend geval bekend worden gemaakt indien de bestreden handeling bekend moet worden gemaakt of zulks is geschied.

F. Het ontworpen artikel zou derhalve als volgt moeten worden geredigeerd :

"Artikel 18ter. De overheid waarbij een verzoek tot heroverweging wordt ingediend, kan beslissen de bestreden akte niet ten uitvoer te leggen alvorens over dit verzoek, uitdrukkelijk, dan wel impliciet, op grond van artikel 19bis, § 2, uitspraak te hebben gedaan.

Haar beslissing wordt aan de verzoekende partij en aan de derden belanghebbenden ter kennis gebracht en, in voorkomend geval, bekendgemaakt in dezelfde vorm als de bestreden akte.

.../...

Indien de verzoekende partij op grond van artikel 18bis bij de Raad van State een vordering tot schorsing van de tenuitvoerlegging heeft ingesteld, bezorgt de administratieve overheid de Raad van State een afschrift van haar beslissing tot schorsing. In dit geval stelt de Raad van State de uitspraak over de vordering tot schorsing uit tot de door artikel 19bis, § 2, gestelde termijn verstreken is".

Artikel 4.

Artikel 21 van de gecoördineerde wetten.

A. Het huidige artikel 21 verleent de Koning de bevoegdheid om de termijnen vast te stellen binnen welke de tegenpartijen de administratieve dossiers en andere stukken en inlichtingen aan de afdeling administratie moeten voorleggen.

Met de nieuwe tekst wordt een dubbel doel nagestreefd :

1° over het koninklijk besluit in kwestie zal moeten worden beraadslaagd in de Ministerraad;

2° de termijnen die voorheen niet-dwingende termijnen waren, worden dwingende termijnen. De wet bepaalt wat de gevolgen zijn van het niet in acht nemen ervan. Die

gevolgen zijn verschillend naargelang verzoeker of de tegenpartij tekort zijn geschoten.

B. In het eerste lid wordt ten onrechte geen gewag meer gemaakt van de inlichtingen die de afdeling administratie kon inwinnen. Hoewel de inlichtingen noodzakelijkerwijs moeten steunen op stukken, is het mogelijk dat de ontwikkeling van de juridische situatie van verzoeker of van de derden belanghebbenden door de partijen kan worden uitgelegd zonder dat zij in het bezit zijn van die stukken (1).

Het eerste lid zou derhalve als volgt gesteld moeten worden :

"De termijnen waarbinnen de partijen hun memories, hun administratieve dossiers of de door de afdeling administratie gevraagde stukken of inlichtingen moeten toesturen, worden bij een in de Ministerraad overlegd koninklijk besluit vastgesteld".

C. Bovendien dient een onderscheid te worden gemaakt tussen de termijn voor het toezenden van de memo

---

(1) Die opmerking wordt gemaakt onder voorbehoud van die welke onder C, 2°, wordt gemaakt.

ries, die procesakten zijn, en de termijn voor het toesturen van dossiers, stukken en andere inlichtingen.

1° Praktisch gezien is er niets op tegen te bepalen dat de termijnen voor het toesturen van de memories op straffe van nietigheid worden voorgeschreven, te meer daar het ontwerp van koninklijk besluit tot wijziging van de procedureregeling de mogelijkheid om ze te verlengen ongedaan maakt.

Het ontwerp past die sanctie slechts uitdrukkelijk op de memorie van antwoord toe. Tot dusverre wordt in de rechtspraak aangenomen dat een memorie van antwoord die te laat komt weliswaar niet meer als processtuk kan worden toegelaten, maar in aanmerking kan worden genomen wegens de inlichtingen die zij bevat. Die mogelijkheid zal voortaan bij de wet verboden zijn.

De vraag rijst of zo'n streng verbod bestaanbaar is met de belangen van een goede rechtsbedeling. Aan de hand van slechts één voorbeeld waarover geen discussie zou kunnen ontstaan kan erop worden gewezen dat de Raad van State zou moeten weigeren rekening te houden met een te laat gekomen memorie van antwoord waarin verklaard wordt dat de tegenpartij na kennisneming van het beroep de bestreden handeling heeft ingetrokken of dat de bestreden handeling door de toezichthoudende overheid is vernietigd.

Het zou geen nut hebben het derde lid als argument te gebruiken, naar luid van welk lid "de door de verzoekende

partij aangehaalde feiten als bewezen geacht (worden), tenzij deze feiten kennelijk onjuist zijn". Een dergelijk vermoeden dat, voor zover als in de tekst is aangegeven, geacht moet worden onweerlegbaar te zijn, zou geen mogelijkheid bieden om feiten van na het indienen van het verzoekschrift in aanmerking te nemen.

2° Meer algemeen beschouwd volgt uit de beginselen van de inquisitoriale procedure noodzakelijkerwijs dat de rechter eerst moet en kan beslissen als hij zich voldoende voorgelicht acht.

Wat zou het nut zijn van de aan de Raad van State geboden mogelijkheid om aan de tegenpartij stukken of inlichtingen te vragen of zelfs aanvullende onderzoeken te gelasten, zoals de procedureregeling voorschrijft, als hij de door de verzoekende partij aangehaalde feiten, tenzij deze kennelijk onjuist zijn, als bewezen moet aanmerken ? Als die feiten niet kennelijk onjuist zijn, zal de Raad van State er genoegen mee moeten nemen. Als ze kennelijk onjuist zijn, zal de Raad van State ze moeten afwijzen.

In elk geval bestaat het gevaar dat het ontbreken van enig verweer en het niet overleggen van het administratief dossier de belangen van derden zullen schaden. Die belangen zullen door het nieuwe artikel 21bis worden beveiligd. Zij zouden beter beveiligd worden indien de wet of de procedureregeling een bepaling zou bevatten die de bekendmaking verzekert van de beroepen tegen verordeningsbesluiten, naar het voorbeeld van wat artikel 74 van de

bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof voorschrijft.

3° Het niet-naleven van de termijnen die aan de verzoekende partij worden verleend, zal impliciet ten gevolge hebben dat de te laat gekomen memories ambtshalve buiten de debatten zullen worden gehouden. Het zou beter zijn zulks uitdrukkelijk in de tekst te bepalen. Daarenboven wordt in het tweede lid hieruit het vermoeden afgeleid dat de verzoekende partij niet meer van het in artikel 19 bedoelde belang doet blijken.

De ontworpen wet zou de aard van dat vermoeden moeten verduidelijken.

De beste oplossing zou erin bestaan de verzoekende partij het recht te verlenen om de redenen van haar verzuim of van het niet-tijdig indienen van haar memorie toe te lichten, in het bijzonder de omstandigheden waaruit de Raad van State het bestaan van een onoverkomelijke dwaling of van overmacht zou kunnen afleiden. Aangezien de partijen altijd voor de terechtzitting dienen te worden opgeroepen, zou de tweede volzin van het tweede lid door de volgende tekst vervangen moeten worden : "In dat geval maakt het lid van het auditoraat onverwijld het verslag op over de zaak en bepaalt de beschikking waarbij het mededelen van het verslag aan de partijen wordt gelast, de datum van de openbare terechtzitting".

4° Het zal een aangelegenheid van de wetgever zijn om uit te maken of het streven dat aan het ontworpen artikel 19bis, § 1, derde lid, ten grondslag heeft gelegen, het niet nodig maakt dat de mededelingen die de verzoekende partij termijnen verschaffen voor het indienen van memories, vermelden welke wettelijke sanctie erop staat als zij zich onthoudt of te laat antwoordt.

D. Het is mogelijk dat de tegenpartij het administratief dossier niet onder zich heeft, in verband met welke mogelijkheid artikel 6, tweede lid, van de procedureregeling voorzieningen heeft getroffen. Dat zal het geval zijn wanneer een gemeente dat dossier zal hebben moeten bezorgen aan de toezichthoudende overheid waarbij een klacht tegen een van haar handelingen aanhangig zal zijn gemaakt, of wanneer een als gevolg van een hoger beroep rechtsprekende overheid het dossier zal hebben teruggezonden naar de overheid van eerste aanleg.

Ofwel zal in het ontwerp zelf moeten worden gepreciseerd wat zal gebeuren met het onweerlegbare vermoeden in zoverre het derde lid daarin voorziet, ofwel zal het de Koning moeten machtigen om die aangelegenheid in de procedureregeling af te doen.

E. In het ontworpen artikel 21, eerste en vierde lid, zou het ter wille van de overeenstemming met de overige artikelen van dezelfde titel beter zijn te schrijven : "... de door de afdeling administratie gevraagde stukken (of inlichtingen) ...".

.../...

Evenzo zou het beter zijn in het ontworpen tweede lid te schrijven : "... doet de afdeling zonder verwijl uitspraak ...".

Artikel 5.

Artikel 21bis van de gecoördineerde wetten.

A. Dat artikel beoogt de belangen van derden veilig te stellen.

B. Het heft de artikelen 52 tot 54 van de procedureregeling stilzwijgend op; de uitdrukkelijke opheffing van die artikelen wordt in uitzicht gesteld door het ontwerp van koninklijk besluit dat onder het nr. L. 19.801 is onderzocht. Klaarblijkelijk is het in het onderhavige ontwerp dat de opheffingsbepaling ingevoegd zou moeten worden, behoudens dat de inwerkingtreding van het voormelde ontwerp-besluit tot de inwerkingtreding van de wet moet worden uitgesteld.

C. Het ontwerp zorgt voor een interessante nieuwigheid doordat het een termijn om tussen te komen bepaalt. Volgens artikel 54 van de procedureregeling is het met het oog op de ontvankelijkheid van de tussenkomst ratione temporis voldoende dat zij de beslissing in de zaak niet vertraagt. Uit de praktijk is evenwel gebleken dat

menige tussenkomst pas na de indiening van het verslag over de zaak geschiedt, waaruit heel wat nadelen voortkomen.

1° Het lid van het auditoraat heeft verslag uitgebracht zonder kennis te hebben van de eventuele argumenten van de tussenkomende partij.

2° Als gevolg van de tussenkomst kan de zaak van een eentalige kamer naar de tweetalige kamer worden verwezen en kan het aanvankelijk aangewezen lid van het auditoraat worden vervangen als het niet tweetalig is. Men kan zich gemakkelijk voorstellen welke verwachtingen door die verandering worden gewekt bij een derde belanghebbende die een verslag krijgt dat niet gunstig voor hem is.

3° De verwijzing naar de tweetalige kamer na de indiening van het verslag heeft steeds vertraging tot gevolg, al was het maar doordat het noodzakelijk is het verslag te vertalen. Die onvermijdelijke vertraging is op zich voor sommige partijen een gelegenheid om vertragingsmaneuvers aan te wenden.

D. Het ontwerp houdt nog een vernieuwing in, doordat het de hoofdgriffier de opdracht toevertrouwt, welke opdracht thans krachtens artikel 52, derde lid, van de procedureregeling bij de auditeur-generaal berust, om het beroep mede te delen aan eenieder wiens belangen in het

geding zijn. De goede werking van de interne diensten van de Raad van State is ermee gediend als alle kennisgevingen door hetzelfde orgaan worden gedaan. Het aanwijzen van de personen wier belangen in het geding zijn, zal trouwens geschieden onder het toezicht van de auditeur-generaal of het lid van het auditoraat dat hij aanwijst, overeenkomstig artikel 5, tweede lid, van de procedureregeling, dat de auditeur-generaal opdraagt te waken over de uitvoering van de maatregelen die aan het onderzoek voorafgaan.

E. Sommige door het ontwerp gestelde termijnen worden in maanden berekend, andere in dagen. De termijnen behoren in dagen te worden gerekend, niet in maanden.

F. Volgens het tweede lid van het ontworpen artikel 21bis zou "ten laatste binnen een maand na afgifte bij de post van de kennisgeving van het beroep door de hoofdgriffier" tussengekomen kunnen worden en, bij ontstentenis van kennisgeving, vanaf "het neerleggen van het verslag door de auditeur".

1° Bij kennisgeving van het beroep door de hoofdgriffier kent deze, en kent daardoor ook de Raad van State, de datum van ommekomst van de termijn die aan de derde belanghebbende met het oog op tussenkomst is toegestaan, maar kent die belanghebbende die datum niet exact, tenzij de kennisgeving het mogelijk maakt hem te kennen (1).

---

(1) Het poststempel is vaak onleesbaar.

Het zou aangewezen zijn de termijn pas bij het ontvangen van die kennisgeving te laten ingaan.

2° Uit het ontwerp kan niet worden opgemaakt hoe de derde belanghebbende die de kennisgeving van de hoofdgriffier niet zal hebben ontvangen, ingelicht zal worden over het indienen van het verslag over de zaak. Er zou mee volstaan kunnen worden voor te schrijven dat de tussenkomst het beslissen van de zaak in geen geval mag vertragen.

Hier moet worden herinnerd aan de reeds gemaakte opmerking in verband met de noodzaak om, met het oog op een volkomen efficiënte regeling, ervoor te zorgen dat de tegen verordeningen ingestelde beroepen bekend worden gemaakt.

G. Derden kunnen op twee manieren in een procedure tussenkomen : vrijwillig of gedwongen. De eerste twee leden van artikel 21bis, § 1, vermengen die twee procedures, terwijl het derde en het vierde lid op beide toepasselijk zijn.

Derhalve moet de paragraaf als volgt worden ingedeeld :

- vrijwillige tussenkomst : hoedanigheid en termijn voor tussenkomst (eerste lid, eerste volzin, en tweede lid) (1);

---

(1) In de Franse tekst van dat lid alsook van andere bepalingen van het ontwerp moet het woord "déposition" worden vervangen door "dépôt".

- gedwongen tussenkomst (het tweede lid dient te worden aangevuld met een termijn voor de oproeping tot gedwongen tussenkomst, zodat de opgeroepene een memorie heeft kunnen indienen voordat over de zaak verslag wordt uitgebracht;

- derde lid;

- het vierde lid, dat betrekking heeft op het door de bevoegde kamer voorlopige toetsen van het belang om tussen te komen of om als tussenkomende partij op te roepen, en dat haar in staat stelt tergende en roekeloze gedingen te voorkomen (1).

H. Paragraaf 2 heeft in het bijzonder betrekking op het geval dat het beroep tot nietigverklaring "gericht is tegen een benoeming, een aanstelling, een machtiging of een vergunning". Hij is erop gericht de belangen van de begunstigde van de bestreden handeling veilig te stellen, meer bepaald in het geval dat die belanghebbende gelaedeerd zou kunnen worden door de toepassing van het nieuwe artikel 21, d.w.z. door het in gebreke blijven van de administratieve overheid die aansprakelijk is voor de bestreden handeling.

---

(1) Verslag aan de Regent dat aan het besluit van de Regent van 23 augustus 1948 voorafgaat. Uit de memorie van toelichting blijkt dat de stellers van het ontwerp niet van zins zijn om op die interpretatie terug te komen.

Gelet op de bedoeling van de stellers van het ontwerp laat het zich aanzien dat aan de werkingssfeer van paragraaf 2 een uitbreidende interpretatie moet worden gegeven.

I. Bij paragraaf 2, eerste lid, behoren verscheidene opmerkingen te worden gemaakt.

1° De term "onverwijld" is in sommige gevallen niet dienstig. Soms kan de begunstigde van de bestreden handeling eerst door het inzien van het dossier worden geïdentificeerd; dat is doorgaans het geval wanneer het om gunning van overheidsopdrachten gaat. De hoofdgriffier zou niet eerder in kennis kunnen stellen dan van het ogenblik af dat het administratief dossier is ingekomen.

2° Men ziet niet in waarom de hoofdgriffier ingevolge paragraaf 1 verplicht is om aan de derde belanghebbende kennis te geven van het beroep, (notifier) terwijl hij volgens paragraaf 2 slechts verplicht is om deze in kennis te stellen (avertir).

J. De onder F, 1°, gemaakte opmerking in verband met de datum waarop de termijn voor tussenkomst begint te lopen, geldt mede voor paragraaf 2, tweede lid.

K. In hetzelfde lid is het onjuist te schrijven dat "de betrokkene de tussenkomst (moet) vragen". Wat hij moet doen is een verzoek tot tussenkomst indienen.

L. Aangezien de ontworpen wet voor alle proceshandelingen strikte termijnen bepaalt, zou hij er een moeten vaststellen voor de vraag waarin paragraaf 2, derde lid, voorziet. De termijn voor het indienen van het verzoek tot tussenkomst en de termijn voor het overzenden van de memorie van antwoord zullen nagenoeg dezelfde zijn wanneer de hoofdgriffier dezelfde dag het afschrift van het verzoekschrift aan de tegenpartij zal hebben kunnen zenden en de derde die tussenkomende partij is in kennis zal hebben kunnen stellen (1) (of een ander afschrift van het verzoekschrift aan deze partij zal hebben kunnen zenden, zie opmerking I, 2°).

---

(1) Wordt de term "onverwijld" in het eerste lid gehandhaafd, dan zou het in kennis stellen van de derde belanghebbende (of het zenden van een afschrift van het verzoekschrift aan deze) kunnen voorafgaan aan de kennisgeving van het verzoekschrift aan de tegenpartij, waarbij die kennisgeving volgens het nieuwe artikel 6 van de procedureregeling pas "binnen veertien dagen na ontvangst van het verzoekschrift" dient te geschieden. Dat zal ook zo zijn in het geval gelijktijdig de kennisgeving wordt verzonden en in kennis wordt gesteld (of de beide kennisgevingen worden verzonden) : de termijn voor indiening van het verzoek tot tussenkomst zal ingaan op het ogenblik dat in kennis wordt gesteld (of dat het afschrift van het verzoekschrift wordt verzonden), terwijl de termijn voor het antwoorden en het mededelen van het administratief dossier, die volgens het nieuwe artikel 6 van de procedureregeling zestig dagen zal bedragen, krachtens artikel 84, derde lid, van dezelfde regeling, pas zal ingaan bij de ontvangst van de door de hoofdgriffier gedane kennisgeving.

M. Het vierde lid van paragraaf 2 verleent aan de kamer waarbij het beroep aanhangig is gemaakt de bevoegdheid voor het bepalen van de termijn voor indiening van het door de tussenkomende partij gevraagde administratief dossier.

In het ontwerp zou duidelijk moeten worden gemaakt of die termijn de krachtens artikel 21, eerste lid, vastgestelde termijn te boven mag gaan, hetgeen strijdig zou lijken met het gestelde doel de procedure te bespoedigen, en of de door het derde lid van dat artikel voorgeschreven sanctie in het onderhavige geval toepasselijk is, dan wel of de enige sanctie een dwangsom is.

Artikel 6.

Artikel 30 van de gecöordineerde wetten.

A. Het eerste lid neemt de eerste volzin van het thans van kracht zijnde artikel 30, eerste lid, over en verleent de Koning bovendien de bevoegdheid voor het vaststellen van de procedure in het geval bedoeld in het nieuwe artikel 36. Het zou aangewezen zijn om van die gelegenheid gebruik te maken om eveneens te doelen op de artikelen betreffende de procedure voor schorsing van de tenuitvoerlegging en op de procedure waarbij een heroverweging wordt gevraagd.

B. De tweede volzin van het eerste lid van het thans van kracht zijnde artikel 30 wordt niet overgenomen in het nieuwe artikel 30. Die tweede volzin luidt aldus :

> "Deze rechtspleging moet overeenstemmen met de in dit hoofdstuk gestelde regelen; aan de belanghebbenden moet zij de nodige waarborgen voor de verdediging hunner rechten bieden; ten aanzien van de meestal spoedeisende aard der arresten, zal zij zich gedragen naar de bepalingen toepasselijk op de vonnissen welke door de rechtbanken van eerste aanleg in zaken van korte behandeling worden gewezen".

De Regering zou moeten uitleggen of, en in voorkomend geval waarom, de door de Koning vast te stellen procedure niet meer behoeft overeen te stemmen met de in hoofdstuk I (1) gestelde regels, noch de belanghebbenden de nodige waarborgen voor de verdediging van hun rechten behoeft te bieden. Weliswaar kan men van oordeel zijn dat het hier gaat om bepalingen die alleen maar beginselen overnemen die zonder tekst toepasselijk zijn, inzonderheid het beginsel dat de wet voorrang heeft boven de verordening en het beginsel dat bij rechterlijke procedures geen afbreuk mag worden gedaan aan de procesvoering op tegenspraak. Dat neemt niet weg dat de opheffing ervan niet wenselijk is.

Het laatste zinsdeel, dat verwijst naar de in eerste aanleg gewezen vonnissen in zaken van korte behandeling,

---

(1) Waaraan het nieuwe hoofdstuk III zou moeten worden toegevoegd.

had echter alleen nog maar een zedelijke betekenis toen de wet van 23 december 1946 is afgekondigd (1). Er zou niets op tegen zijn het niet over te nemen in het nieuwe artikel 30.

C. Het tweede lid bepaalt zich tot het overnemen van het tweede lid van het huidige artikel 30.

D. Naar luid van het laatste lid, dat nieuw is, "(kan) dat besluit bijzondere regels vaststellen voor de behandeling van kennelijk onontvankelijke, kennelijk ongegronde of kennelijk gegronde verzoeken".

In de memorie van toelichting bepaalt men er zich toe te verklaren dat dergelijke bijzondere regels "ook (worden) overwogen". Er is echter geen spoor van te vinden in het ontwerp van besluit onderzocht onder het nr. L. 19.801.

Opdat geen afbreuk wordt gedaan aan de basisbeginselen inzake de berechting van administratieve geschillen en aan de rechten van de verdediging zou het beter zijn het slot van het derde lid van artikel 6 als volgt te stellen : "... kennelijk ongegronde verzoeken of verzoeken waarvan de tegenpartij de gegrondheid erkent of niet betwist".

---

(1) H. VELGHE, La loi du 23 décembre 1946 instituant en Belgique le Conseil d'Etat, blz. 203-204, Brussel, 1947.

II. DE MOGELIJKHEDEN VOOR DE RAAD VAN STATE OM EEN DWANGSOM OP TE LEGGEN.

Artikel 7.

Artikel 36 van de gecoördineerde wetten.

Dit artikel strekt ertoe in titel V van de gecoördineerde wetten van 12 januari 1973 een hoofdstuk III en een artikel 36 op te nemen krachtens hetwelk de Raad van State onder bepaalde voorwaarden een dwangsom kan opleggen bij in gebreke blijven van de overheid om een annulatiearrest uit te voeren.

1. Hoewel in de memorie van toelichting bij het ontwerp het toepassingsgebied van de ontworpen regeling in zeer ruime termen wordt omschreven (1), blijkt de ontworpen bepaling een aantal beperkingen in te houden waardoor de draagwijdte van de ontworpen maatregel en de doeltreffendheid ervan sterk worden afgezwakt.

1.1. Luidens de eerste volzin van paragraaf 1 van het ontworpen artikel 36 kan degene op wiens verzoek een nietigverklaring is uitgesproken de Raad van State verzoeken een dwangsom op te leggen "wanneer het herstel van de wettigheid inhoudt dat de vernietiging van een rechtshandeling als bedoeld in artikel 14 gevolgd moet worden door een nieuwe overheidsbeslissing of overheidshandeling".

---

(1) Zie inzonderheid blz. 2, punt 6, blz. 8, derde lid, en blz. 9, eerste lid.

Uit de aangehaalde zinsnede blijkt dat de mogelijkheid om het opleggen van een dwangsom te vorderen alleen wordt ingevoerd voor de eerder beperkte gevallen (1) waarin een annulatiearrest t.a.v. de betrokken administratieve overheid de rechtsplicht vestigt om een nieuwe beslissing te nemen in het voordeel van de verzoeker.

De ontworpen regeling zou, blijkens de aangehaalde tekst, meer bepaald geen toepassing kunnen vinden in de gevallen waarin uit het annulatiearrest een onthoudingsverplichting volgt voor de betrokken overheid.

Die laatste beperking - het uitsluiten van de mogelijkheid om een dwangsom te vorderen naar aanleiding van een door de betrokken administratieve overheid genomen beslissing die in strijd is met een uit een annulatiearrest volgende onthoudingsverplichting - lijkt evenwel niet overeen te stemmen met de bedoeling van de stellers van het ontwerp, althans wanneer men die bedoeling interpreteert aan de hand van de bij artikel 7 verstrekte toelichting. De in de memorie van toelichting (blz. 8) vermelde gevallen waarvoor de ontworpen regeling een oplossing beoogt te bieden (arresten De Vos, nr. 16.727, van 20 november 1974,

---

(1) Aangezien het beroep wegens machtsoverschrijding een objectief beroep is dat strekt tot herstel van de geschonden wettigheid en geen uitspraak doet over subjectieve rechten van de verzoeker, zal meestal het louter ongedaan maken van de rechtsgevolgen van de bestreden handeling - door de vernietiging ervan uit te spreken - volstaan om het rechtsherstel te verwezenlijken dat de verzoeker nastreeft. Slechts in eerder uitzonderlijke gevallen zal inzonderheid uit de in het arrest deugdelijk bevonden vernietigingsgrond volgen dat de overheid, die haar rechtsplicht niet is nagekomen, nog tot bijkomend rechtsherstel gehouden is.

Souffriau, nr. 18.577, van 23 november 1977 en Van Vuchelen, nr. 19.197, van 18 oktober 1978), zijn immers stuk voor stuk gevallen waarin de overheid benoemingen heeft verleend in strijd met het in vorige arresten vastgestelde verbod om zulks te doen bij ontstentenis van de door de bestuurstaalwetgeving voorgeschreven taalkaders (arresten De Vos en Souffriau, voornoemd) of van een regelmatig vastgestelde personeelsformatie (arrest Van Vuchelen).

Om volledig te beantwoorden aan de bedoeling van de stellers van het ontwerp blijkt de ontworpen regeling derhalve te moeten worden aangevuld met een bepaling welke de Raad van State machtigt aan de overheid het bevel te geven, op verbeurte van een dwangsom, de beslissingen in te trekken die ze zou hebben genomen met schending van een uit een annulatiearrest volgende onthoudingsverplichting.

1.2. Luidens paragraaf 1 van het ontworpen artikel 36 zou de dwangsom worden opgelegd "aan de betrokken overheid".

Zoals door de gemachtigde van de Regering werd bevestigd, wordt met de aangehaalde woorden bedoeld dat de dwangsom wordt opgelegd, niet aan de afzonderlijk optredende overheidspersoon of de gezamenlijk optredende leden van het bestuurscollege waarop de in het annulatiearrest vastgestelde rechtsplicht of onthoudingsplicht rust, maar aan de publiekrechtelijke rechtspersoon waarvan de overheidspersoon of het bestuurscollege geacht wordt het orgaan te zijn.

Doordat de aldus opgevatte dwangsom geen bedreiging vormt voor het eigen patrimonium van degenen die als individueel overheidspersoon of als leden van een bestuurscollege in werkelijkheid de uit de annulatiearresten

voortvloeiende verplichtingen miskennen, maar de dwang integendeel wordt uitgeoefend op de - abstracte - rechtspersoon waarvan zij de organen zijn, wordt de doeltreffendheid van de ontworpen regeling aanzienlijk beperkt.

1.3. Luidens paragraaf 1 van het ontworpen artikel 36 komt de dwangsom toe, niet aan de verzoeker die zijn belangen door de niet-uitvoering van het arrest geschaad acht, maar aan "een bijzonder fonds waarvan de Koning het doel en de modaliteiten zal bepalen". Op dat punt wijkt de ontworpen regeling af van het bepaalde in artikel 1385quater van het Gerechtelijk Wetboek, luidens hetwelk de dwangsom ten volle toekomt aan de partij die de veroordeling heeft verkregen.

De in de memorie van toelichting met betrekking tot die bepaling verstrekte "rechtvaardiging" dat het toekennen van de dwangsom aan de verzoeker zou neerkomen op een "verrijking", kan bezwaarlijk als een afdoende verantwoording voor de afwijking van de gemeenrechtelijke regeling worden beschouwd.

1.4. Om de doeltreffendheid van de ontworpen regeling te verhogen zou het aanbeveling verdienen het ontworpen artikel 36 aan te vullen met een bepaling luidens welke, in het geval dat de verzoeker niet zelf het opleggen van een dwangsom vordert, de auditeur-generaal een dergelijke vordering kan instellen indien hij oordeelt dat zulks noodzakelijk is in het belang van de wet.

2. Het "bijzonder fonds" kan, luidens de laatste volzin van paragraaf 1 van het ontworpen artikel 36 "de dwangsom ten uitvoer leggen krachtens de titel waarbij zij is vastgesteld".

Uit die bepaling lijkt te moeten worden afgeleid dat het fonds rechtspersoonlijkheid zal hebben.

Indien zulks overeenstemt met de bedoeling van de Regering zou dit met zoveel woorden in de wet zelf moeten worden bepaald.

Bovendien kan het niet volstaan, wat de organisatie van het fonds, de bevoegdheden en de werkingsmiddelen ervan betreft, voor te schrijven dat de Koning "het doel en de modaliteiten (ervan) zal bepalen".

Om verenigbaar te zijn met de ter zake geldende beginselen dienen de essentiële bestanddelen van de door de Koning vast te stellen regelen in de wet zelf te worden opgenomen.

III. BEPAALDE WIJZIGINGEN VAN DE ORGANISATIE VAN DE RAAD VAN STATE.

Artikel 8.

Artikel 69 van de gecoördineerde wetten.

In de inleidende zin schrijve men :

.../...

"... dezelfde gecoördineerde wetten, gewijzigd bij de wet van 16 juni 1989, ...".

Artikel 9.

Artikel 70 van de gecoördineerde wetten.

Men vervange in de inleidende zin de woorden "van de gecoördineerde wetten" door "van dezelfde gecoördineerde wetten".

+

Het 2° van dit artikel strekt ertoe de in artikel 70 van de gecoördineerde wetten op de Raad van State bepaalde minimum-leeftijd van 40 jaar vereist voor de benoeming tot staatsraad te verlagen tot 37 jaar.

Die bepaling doet, wat de vereisten voor een benoeming tot staatsraad betreft, een verschil ontstaan met de regelingen die ter zake gelden voor de rechters van het Arbitragehof (artikel 34, § 1, van de bijzondere wet van 6 januari 1989) en voor de raadsheren in het Hof van Cassatie (artikel 254 van het Gerechtelijk Wetboek) voor wie de minimum-leeftijdsgrens eveneens is bepaald op 40 jaar.

De in de memorie van toelichting verstrekte verantwoording, luidens welke het verlagen van de leeftijds-

vereiste om tot staatsraad te worden benoemd het logische gevolg is van de analoge maatregel die ten aanzien van de leden van het auditoraat (en het coördinatiebureau) wordt getroffen, is niet ter zake dienend : met de verlaging van de minimum-leeftijd (tot 27 jaar) voor een benoeming tot lid van het auditoraat en het coördinatiebureau wordt immers een verruiming van het recruteringsveld beoogd. De "overeenstemmende" verlaging van de leeftijdsvereiste (tot 37 jaar) wat de staatsraden betreft, kan kennelijk niet hetzelfde oogmerk dienen.

Artikel 10.

Artikel 71 van de gecoördineerde wetten.

Men vulle de inleidende zin als volgt aan :

"... dezelfde gecoördineerde wetten, gewijzigd bij de wetten van 6 mei 1982 en 16 juni 1989, ...".

+

Luidens het derde lid van het ontworpen artikel 71, § 1, is de benoeming tot adjunct-auditeur of tot adjunct-referendaris enkel mogelijk indien de kandidaat "over ten minste drie jaar nuttige beroepservaring beschikt".

.../...

De aangehaalde bepaling zou in de plaats komen van het thans geldende voorschrift luidens hetwelk de kandidaat "gedurende ten minste drie jaar bij de balie (moet) ingeschreven geweest zijn, rechterlijke, bestuurlijke of wetenschappelijke ambten (moet) bekleed hebben of het recht in een universiteit (moet) gedoceerd hebben".

Indien de Regering het nuttig oordeelt - ondanks de verlaging van de minimum-leeftijd van de kandidaten adjunct-auditeur of adjunct-referendaris - het bezit van beroepservaring als benoemingsvereiste te behouden, verdient het aanbeveling, ten einde betwistingen over het "nuttig" karakter van die ervaring te vermijden, de thans geldende nauwkeurige omschrijving van de vereiste ervaring in de ontworpen bepaling over te nemen.

+

Luidens het laatste lid van artikel 71, § 1, van de gecoördineerde wetten van 12 januari 1973 kan een adjunct-auditeur of auditeur, uitsluitend bij de eerste voor hem nuttige vacature na zijn indiensttreding in de Raad van State, op zijn verzoek en bij voorrang, op "eensluidend advies" van de eerste voorzitter en van de auditeur-generaal worden benoemd tot respectievelijk adjunct-referendaris of referendaris.

In het ontworpen artikel 71, § 1, laatste lid, wordt het vereiste van het "eensluidend" advies weggelaten.

.../...

Gelet op de toelichting die bij deze bepaling wordt verstrekt (memorie van toelichting, blz. 10), luidens welke het "gunstig advies" van de eerste voorzitter en van de auditeur-generaal vereist blijft, gaat de Raad van State ervan uit dat het hier om een materiële vergissing gaat. De Raad wijst er op dat het niet langer vereisen van een eensluidend advies de goede werking van de instelling in het gedrang zou kunnen brengen en neemt de gelegenheid te baat om te suggereren ook in artikel 107, laatste lid, van de gecoördineerde wetten te bepalen dat afwijkingen van de regeling inzake onverenigbaarheden slechts zouden kunnen worden verleend op "eensluidend" advies van de eerste voorzitter en de auditeur-generaal.

+

Luidens paragraaf 2 van het ontworpen artikel 71 worden onderscheidenlijk tot auditeur of referendaris benoemd :

"a) op eensluidend advies van de eerste voorzitter en van de auditeur-generaal, de adjunct-auditeurs die een dienst van ten minste drie jaar bij de Raad van State tellen (lees : die ten minste drie jaar dienst tellen);

b) op eensluidend advies van de eerste voorzitter, de adjunct-referendarissen die ten minste een dienst van drie jaar bij de Raad van State tellen (lees : die ten minste drie jaar dienst tellen).

.../...

Indien het advies van de eerste voorzitter of van de auditeur-generaal niet gunstig is kan de termijn van drie jaar door de algemene vergadering met één jaar worden verlengd".

In de thans geldende tekst van artikel 71, § 2, die een benoeming tot auditeur of referendaris mogelijk maakt na ten minste twee jaar dienst, wordt niet voorzien in de mogelijkheid om die termijn van twee jaar te verlengen. Volgens de thans geldende regeling zou een adjunct-auditeur of een adjunct-referendaris omtrent wiens benoeming tot auditeur of referendaris geen eensluidend advies wordt gegeven, voor onbepaalde tijd adjunct-auditeur of adjunct-referendaris kunnen blijven.

Doordat in de ontworpen bepaling evenwel uitsluitend wordt voorzien in één verlenging van de termijn van drie jaar met één jaar, rijst de vraag welke de toestand zal zijn van een adjunct-auditeur of een adjunct-referendaris die ook na verloop van vier jaar geen gunstig advies bekomt omtrent zijn bevordering.

Aangezien het vanzelfsprekend niet de bedoeling kan zijn de betrokkene te bevorderen ondanks het ongunstig advies, zou de tekst uitsluitsel moeten geven over de vraag of hij al dan niet in dienst kan blijven met behoud van zijn graad van adjunct-auditeur of adjunct-referendaris.

Artikel 11.

Artikel 72_van_de gecoördineerde_wetten.

De wijziging welke het 1° van dit artikel beoogt aan te brengen in artikel 72, § 1, van de gecoördineerde wetten van 12 januari 1973 strekt ertoe te voorzien in de mogelijkheid om, voor de benoeming van de griffier die het bewijs moet leveren van een voldoende kennis van de Duitse taal, af te wijken van het in het tweede lid van artikel 72, § 1, bepaalde vereiste dat de betrokkene "gedurende ten minste vijf jaar lid van het administratief personeel van de Raad van State is geweest".

De beoogde afwijking wordt in het ontworpen derde lid van artikel 72, § 1, op een weinig adequate wijze geformuleerd.

Voorgesteld wordt de redactie van het 1° van artikel 11 als volgt aan te vullen en te verbeteren :

"1° Het tweede lid van § 1 wordt vervangen door volgende leden :

"Niemand kan tot griffier worden benoemd tenzij hij :

1° ten volle 25 jaar oud is;

2° houder is van een diploma van hoger secundair onderwijs of van hiermee door de Koning gelijkwaardig verklaarde studiën;

.../...

3° gedurende ten minste vijf jaar lid van het administratief personeel van de Raad van State is geweest.

In afwijking van de in het vorige lid, 3°, bepaalde voorwaarde, kan de griffier die overeenkomstig artikel 73, § 3, het bewijs moet leveren van een voldoende kennis van de Duitse taal, worden benoemd indien hij :

1° gedurende ten minste vijf jaar functies gelijk aan of hoger dan die van klerk-griffier in een rechtbank van de rechterlijke orde heeft uitgeoefend;

2° het bewijs kan leveren van een voldoende kennis van de Duitse taal"".

Artikel 12.

Artikel 73_van_de gecoördineerde_wetten.

Men vulle de inleidende zin als volgt aan :

"... dezelfde gecoördineerde wetten, gewijzigd bij de wet van 6 mei 1982, ...".

Artikel 13.

Artikel 76_van_de gecoördineerde_wetten.

Men schrijve in de inleidende zin :

.../...

"... dezelfde gecoördineerde wetten, gewijzigd bij de wet van 28 juni 1983, ...".

+

Luidens de laatste volzin van het ontworpen artikel 76 brengen de leden van het auditoraat, "met uitzondering van de adjunct-auditeurs die minder dan één jaar dienst tellen", in de afdeling administratie advies uit in de openbare terechtzitting.

Krachtens de thans geldende bepaling van artikel 76 heeft een adjunct-auditeur geen adviesbevoegdheid ter terechtzitting.

De Raad van State ziet niet in op welke gronden aan een adjunct-auditeur met 1 jaar anciënniteit bevoegdheid wordt verleend om op de terechtzitting advies te geven - welke bevoegdheid thans wordt voorbehouden aan de leden van het auditoraat die ten minste de graad van auditeur hebben -, terwijl anderzijds wordt bepaald (artikel 10, 2°, van het ontwerp) dat een adjunct-auditeur pas na 3 jaar - eventueel zelfs na 4 jaar - tot auditeur kan worden benoemd.

Artikel 17.

Artikel 3 van de wet van 5 april 1955.

Men schrijve in fine van dit artikel :

"... wordt in het 1° het woord "tien" telkens vervangen door "drie"".

.../...

Artikel 18.

Inwerkingtreding.

A. Uit het samenlezen van de paragrafen 1 en 2 van artikel 18 blijkt dat de artikelen 4 tot 6 in werking zullen treden de dag waarop de wet in het Belgisch Staatsblad wordt bekendgemaakt.

Aangezien de wetten tot wijziging van de rechtspleging onmiddellijk van toepassing zijn, zullen de zaken die op de aldus vastgestelde datum aanhangig zijn, aangevangen zijn onder de gelding van de oude wet en verder moeten worden behandeld onder de gelding van de nieuwe wet.

Het koninklijk besluit tot wijziging van de procedureregeling (dat het onderwerp is van adviesaanvraag L. 19.801/VR) zal evenwel in werking treden op de eerste dag van de tweede maand na die waarin het is bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad. De Regering zal er zorg voor moeten dragen de twee teksten bekend te maken om elke juridische leemte te voorkomen, te meer omdat artikel 21 van de ontworpen wet uitsluitend lijkt te verwijzen naar de gewijzigde procedureregeling en omdat artikel 21bis van de ontworpen wet moeilijkheden zou doen ontstaan als men het zou moeten toepassen op zaken waarvoor de procedure tot tussenkomst al op gang zou zijn gebracht.

Het verdient de voorkeur om artikel 18 aan te vullen met een bepaling volgens welke de artikelen 4 tot 6

slechts toepasselijk zijn op verzoekschriften die bij een ter post aangetekende brief zijn ingediend na de datum van bekendmaking van de wet in het Belgisch Staatsblad.

B. Luidens paragraaf 2, tweede streepje, van dit artikel treden de artikelen 8, 11, 2° en 3°, 12 en 14 in werking de dag waarop de huidige titularis van het ambt van afdelingsgriffier zijn functie verlaat en bedraagt het aantal griffiers tot die dag acht.

Die bepaling hoort niet thuis in een artikel dat de inwerkingtreding van de wet regelt.

In de plaats daarvan zou in het ontwerp een overgangsregeling moeten worden opgenomen die als volgt zou kunnen worden geformuleerd :

"Art. ...". § 1. Zolang de huidige titularis van de graad van afdelingsgriffier in functie blijft, wordt het aantal griffiers bepaald in artikel 69 van de gecoördineerde wetten verminderd tot acht.

§ 2. De bepalingen van de gecoördineerde wetten, zoals ze waren geredigeerd vooraleer ze werden gewijzigd door deze wet, blijven van toepassing op de huidige titularis van de graad van afdelingsgriffier".

+

Een zelfde opmerking geldt voor paragraaf 2, derde streepje, luidens welke bepaling artikel 10 (pas) van toepassing is op de geslaagden van de vergelijkende examens voor de werving van adjunct-auditeurs en adjunct-referendarissen die een aanvang nemen na de inwerkingtreding van deze wet.

Ook deze bepaling behoort in een overgangsregeling te worden opgenomen die als volgt kan worden geredigeerd :

"Art. .... Artikel 71 van de gecoördineerde wetten, zoals het was geredigeerd vooraleer het werd gewijzigd door deze wet, blijft van toepassing op de leden van het auditoraat en van het coördinatiebureau die thans in dienst zijn en op de geslaagden voor de aanwervingsexamens die werden aangevangen vóór de inwerkingtreding van deze wet".

+

Het ontwerp dient te worden aangevuld met twee artikelen waarbij ook in de artikelen 74, tweede lid, en 105 de vermelding van de afdelingsgriffier wordt geschrapt.

SLOTOPMERKING.

De tekst van de ontworpen wet is niet in juiste en voldoende duidelijke bewoordingen gesteld.

De Nederlandse tekst van de ontworpen artikelen is op een aantal punten niet correct en inconsequent. De volgende voorbeelden kunnen worden aangehaald :

Het ontworpen artikel 19bis.

Paragraaf 1, eerste lid.

"Vooraleer ... in te dienen" in plaats van "Alvorens ... in te dienen"; "kennisname" in plaats van "kennisneming".

Paragraaf 1, tweede lid.

"maakt ... over" in plaats van "bezorgt".

Paragraaf 2, tweede lid.

"wordt hij geacht" in plaats van "wordt zij geacht".

Paragraaf 3, eerste lid.

"bedoeld bij" in plaats van "bedoeld in"; "in toepassing van" in plaats van "met toepassing van".

In het ontworpen artikel 19bis, § 1, eerste lid, beantwoordt aan de Franse term "notification" in de Nederlandse tekst "betekening", terwijl in het ontworpen

.../...

artikel 21bis, § 1, tweede lid, de term "notification" is weergegeven door de term "kennisgeving".

In de Nederlandse tekst is het eerste lid van het ontworpen artikel 19quater slecht geredigeerd waar het bepaalt : "de overheid ... waartegen een verzoek tot schorsing werd ingediend". Het gaat niet om de schorsing van de overheid maar om de schorsing van een handeling.

In het ontworpen artikel 21bis, § 1, tweede lid, schrijve men in de Nederlandse tekst "uiterlijk binnen een maand". In de Franse tekst schrijve men in de paragrafen 1 en 2 telkens "dépôt" in plaats van "déposition".

In het vierde lid schrijve men : "De kamer van de afdeling administratie waarbij ...".

In het ontworpen artikel 21bis, § 2, eerste lid, zou het beter zijn te schrijven "het beroep bij de afdeling administratie".

De Franse tekst van paragraaf 3 van het ontworpen artikel 36 dient als volgt aan te vangen : "La chambre qui a prononcé l'astreinte ...".

In fine van de eerste volzin van paragraaf 3 van het ontworpen artikel 36 schrijve men in de Nederlandse tekst "... onmogelijkheid voor de veroordeelde overheid om ..." in plaats van "... onmogelijkheid voor de veroordeelde om ...".

In paragraaf 4 van het ontworpen artikel 36 vervange men de woorden "die op het beslag en de tenuitvoerlegging betrekking hebben" door "wie op het bewarend beslag en op de middelen tot tenuitvoerlegging betrekking hebben".

+

Binnen de termijn die hem is toegemeten, kan de Raad van State, afdeling wetgeving, niet voor alle ontworpen artikelen tekstvoorstellen doen.

L'avis a pour objets principaux :

I. La modification de la procédure devant la section d'administration du Conseil d'Etat.

II. La possibilité pour le Conseil d'Etat de prononcer une astreinte.

III. Certaines modifications de l'organisation du Conseil d'Etat.

I. MODIFICATIONS DE LA PROCEDURE DEVANT LA SECTION D'ADMINISTRATION DU CONSEIL D'ETAT.

Observations générales communes aux deux premiers articles de la loi en projet.

I. Suivant l'article 1er de la loi en projet, tout recours en annulation devant la section d'administration du Conseil d'Etat doit être précédé d'une demande de reconsidération, ou plus exactement, comme il sera dit ci-dessous, d'une demande de réexamen.

A défaut d'explications circonstanciées dans l'exposé des motifs, on peut mettre en doute que la nouvelle procédure ait pour effet d'abréger les procédures et qu'elle serve bien le but de la loi en projet. De plus, la procédure de suspension d'exécution prévue dans l'article 2 de la loi en projet et qui sera désormais ouverte sans que le Conseil d'Etat soit saisi d'un recours ne manquera pas d'encombrer les rôles du Conseil d'Etat et de retarder l'arrêt mettant fin à la procédure d'annulation d'un acte administratif.

II. Un autre inconvénient, sur lequel on reviendra plus amplement lors de l'examen de l'article 1er, est que la demande de réexamen n'est contradictoire ni à l'égard de celui qui l'a introduite, ni à l'égard de celui qui bénéficie de l'acte à réexaminer mais n'est pas averti de la demande de réexamen.

.../...

III. De plus, la loi en projet, en son article 1er, ne distingue pas bien les personnes destinataires de l'acte à réexaminer et les tiers en général. Une telle manière de procéder pourrait avoir pour effet que le bénéfice du recours en annulation devant le Conseil d'Etat pourrait être étendu à des personnes qui, dans l'état actuel de la procédure, ne peuvent pas s'en prévaloir.

IV. Les réserves qui viennent d'être formulées s'imposent d'autant plus que, selon l'exposé des motifs, il est envisagé de créer des juridictions administratives qui seraient chargées de trancher certaines contestations qui, actuellement, sont soumises d'emblée au Conseil d'Etat. La création de ces nouvelles juridictions ne devrait pas être dissociée de la refonte partielle que contient le projet.

C'est sous réserve de ces observations que seront examinées les dispositions de la loi en projet et spécialement les articles 1er et 2.

EXAMEN DU TEXTE.

Intitulé.

L'intitulé figurant en tête de l'exposé des motifs devrait, dans le texte français, être le même que celui figurant en tête du projet, les mots "portant modification des", devant être remplacés par "modifiant les ...".

Dispositif.

Article 1er.

Article 19bis, § 1er des lois coordonnées.

A. Le mot "reconsidération" utilisé pour traduire "heroverweging" ne figure pas dans le Petit Robert. Le mot "réexamen", connu du Petit Robert, serait plus approprié en français.

B. Il ressort de l'exposé des motifs que les "actes" susceptibles de faire l'objet d'une demande de réexamen doivent être entendus strictement, c'est-à-dire comme ne comprenant pas les "règlements", ni (implicitement) les décisions contentieuses administratives.

Le texte du projet devrait préciser que sont visés seulement les actes non réglementaires.

C. Le paragraphe 1er, alinéa 3, apporte une autre précision : il doit s'agir d'un "acte susceptible de recours tel que prévu à l'article 14".

Selon la jurisprudence, on entend par acte susceptible de recours, l'acte qui, par lui-même, modifie la situation juridique des personnes auxquelles il s'applique. Par exemple, un simple avis n'est pas susceptible de recours ou encore un acte soumis à approbation, qui n'est pas exécu-

toire avant l'approbation, ne devient susceptible de recours que par celle-ci. On peut considérer que le projet se réfère à cette jurisprudence.

D. Une autre jurisprudence exclut la compétence du Conseil d'Etat lorsque l'acte, bien que modifiant une situation juridique, est susceptible de faire l'objet de recours administratifs ou de recours juridictionnels. Par exemple, le Conseil d'Etat ne connaît pas d'une décision prise en premier ressort par la députation permanente sur une demande d'autorisation d'exploiter un établissement dangereux, insalubre ou incommode; cette décision peut, en effet, faire l'objet d'un recours à l'Exécutif régional dont seule la décision pourra être déférée au Conseil d'Etat.

Comme les articles 19bis à 19quater tendent essentiellement à revoir la procédure d'introduction des recours en annulation, on doit admettre que l'intention n'est pas de remettre en question cette jurisprudence.

D'ailleurs, il serait contre-indiqué, s'agissant des actes pris en dernier ressort sur des recours administratifs préalables et, généralement, au terme d'une procédure plus ou moins contradictoire, d'ouvrir aux intéressés la voie de recours que constitue la demande de réexamen. Si un des buts de la procédure de réexamen est de permettre à l'autorité administrative de se prononcer en étant mieux éclairée, cet objectif peut être considéré comme atteint lorsque l'acte a lui-même été pris sur recours. A supposer insuffisantes les procédures administratives ouvertes par les recours préalables, rien n'empêche de les améliorer.

E. Dans les cas de recours contre des décisions (actes détachables) attributives de marchés publics, la procédure de réexamen risque de demeurer inopérante si le contrat a été passé au moment où elle est entamée.

F. Il y a des actes que l'autorité administrative ne peut prendre que dans un délai de rigueur à l'expiration duquel elle est dessaisie et la signification de son silence est déterminée par la loi. De nombreuses décisions des autorités de tutelle sont dans ce cas.

On conçoit mal la possibilité d'ouvrir contre de tels actes une demande de réexamen qui aurait pour effet de proroger les délais fixés impérativement par des lois particulières pour des motifs tirés des intérêts qu'elles garantissent.

L'article 14 des lois sur le Conseil d'Etat coordonnées le 12 janvier 1973 détermine, en vue de l'introduction d'un recours en annulation, les conséquences du silence de l'administration. Il convient de préciser si l'article 14 est visé dans ses deux alinéas ou seulement dans le premier de ceux-ci.

G. Selon l'article 19bis nouveau, § 1er, alinéa 1er, la demande de réexamen doit être adressée à l'autorité administrative; selon l'alinéa 2, copie en sera transmise sans délai par cette autorité à l'autorité hiérarchique.

L'autorité administrative visée à l'alinéa 1er paraît être l'auteur de l'acte attaqué plutôt que la personne juridique au nom de laquelle cet acte est posé. Ceci n'est pas sans soulever des difficultés.

1° Il y a des assemblées délibérantes qui ne se réunissent que sur convocation d'un autre organe; tel est le cas du conseil communal. La notification à celui-ci d'une demande de réexamen sur laquelle il n'est pas tenu de statuer, ne saurait obliger le collège des bourgmestre et échevins à convoquer le conseil, sauf à modifier dans ce sens l'article 86 de la nouvelle loi communale.

2° Une autorité administrative déléguée peut être compétente pour prendre une décision sans l'être pour la modifier ou la retirer (1).

H. Le paragraphe 1er, alinéa 1er, dispose que la demande de réexamen "comporte un exposé des faits et des moyens".

1° En ce qui concerne les moyens, il se conçoit que celui qui introduit une demande de réexamen conteste aussi bien l'opportunité que la légalité de l'acte entre-

---

(1) Pour le retrait, voir infra, l'observation A sur l'article 19bis, § 2.

pris. L'autorité administrative saisie doit pouvoir réexaminer cet acte pour des motifs de pure opportunité.

2° On doit se demander si, en cas de recours au Conseil d'Etat après la décision ou l'expiration du délai de réexamen, le requérant pourra invoquer d'autres moyens de légalité que ceux qu'il aura fait valoir dans sa demande de réexamen. Le législateur se doit d'être particulièrement clair sur ce point, s'il veut éviter que la disposition en projet soit source de procès.

Si le législateur opte pour la solution selon laquelle le requérant ne pourra faire valoir devant le Conseil d'Etat d'autres moyens de légalité que ceux qu'il aura mentionnés dans sa demande de réexamen, il devra être attentif au fait que l'article 30 des lois coordonnées du 12 janvier 1973, même modifié par le projet, dispose que le délai de prescription pour l'introduction des recours doit être de soixante jours au moins. Un tel délai est prévu pour permettre à l'intéressé non seulement d'apprécier l'opportunité d'introduire un recours, mais en outre de s'éclairer dûment sur les moyens de légalité qu'il pourrait faire valoir. Dans l'hypothèse envisagée, cette faculté serait nécessairement réduite au délai de trente jours prescrits pour l'introduction de la demande de réexamen.

Cette observation ne s'applique que dans l'hypothèse où la décision expresse prise sur la demande de réexamen est purement confirmative de la décision initiale ou dans le cas où l'autorité administrative saisie de la demande de réexamen omet de statuer sur celle-ci ou encore

s'il faut considérer que le recours dirigé contre la décision expresse de réexamen s'étend à la demande initiale (1).

I. Aux termes de l'article 19bis, § 1er, alinéa 3, "l'acte susceptible de recours tel que prévu à l'article 14 mentionne que si, dans un délai de 30 jours, aucune demande de réexamen n'est introduite, l'action en annulation devant le Conseil d'Etat devient irrecevable".

1° De toute évidence, cette disposition est destinée à empêcher toute surprise d'un requérant éventuel. On peut craindre toutefois que, telle qu'elle est rédigée, elle n'ait pas toute l'efficacité souhaitée. Ce n'est que dans le cas de notification ou de publication intégrale de l'acte que les éventuels intéressés se verront rappeler l'obligation d'introduire la demande de réexamen. Les débats sur le réexamen ne seront contradictoires ni pour l'auteur de la demande de réexamen, ni pour les autres personnes intéressées.

2° Il faut prendre garde cependant aux conséquences d'une éventuelle omission de cette mention dans les actes notifiés ou publiés intégralement. Faudra-t-il en déduire que le délai de demande de réexamen n'a pas commencé de courir ? L'omission de cette mention pourra-t-elle être invoquée comme cause d'annulation de l'acte ?

---

(1) Voir infra, C, 3°, sous le paragraphe 2.

Pour éviter toute ambiguïté, il faut que le texte précise clairement si cette mention est une mention obligatoire sur tout acte susceptible de réexamen ou s'il appartient à l'autorité, selon les actes, d'imposer cette mention et qu'il détermine la sanction qui s'attache à son omission.

J. L'article 19bis, § 1er, ne détermine pas expressément par qui la demande de réexamen doit être introduite. Il ressort manifestement de l'économie générale du texte qu'elle doit l'être par toute personne justifiant d'un intérêt au sens de l'article 19, alinéa 1er, des lois coordonnées sur le Conseil d'Etat et qui entend sauvegarder son droit de recours au Conseil d'Etat.

Il ressort de là que la décision prise sur la demande de réexamen, au même titre qu'un arrêt du Conseil d'Etat, est de nature à modifier la situation juridique non seulement de la personne qui introduit cette demande, mais également d'autres personnes, notamment les bénéficiaires de l'acte entrepris. L'exemple le plus typique est sans doute celui de la demande de réexamen d'un permis de bâtir.

Le règlement de procédure devant la section d'administration du Conseil d'Etat, dans son état actuel, ou l'article 21bis des lois coordonnées, selon le projet, pourvoient à de telles situations en ouvrant aux tiers intéressés l'accès du prétoire par la voie de l'intervention.

Pareille faculté n'est pas prévue par la loi en projet en cas de demande de réexamen, de sorte que le béné-

ficiaire de l'acte entrepris, en cas de réexamen de celui-ci à la demande d'un tiers, pourra s'en voir retirer le bénéfice sans même avoir été prévenu. Certes, la prise en considération de tous les intérêts en présence constituerait un alourdissement certain de la procédure. Il appartiendra au législateur de concilier le souci d'accélérer celle-ci et celui de maintenir un équilibre suffisant entre les divers intérêts en présence.

Article 19bis, § 2, des lois coordonnées.

A. Ce paragraphe traite de la compétence de l'autorité administrative qui est saisie d'une demande de réexamen. Elle peut remplacer ou confirmer l'acte à réexaminer par un nouvel acte. Par son silence, elle est censée confirmer la décision à réexaminer.

En outre, en cas de décision expresse, l'autorité administrative en "mentionne le fondement juridique".

B. Le projet ne prévoit pas le pouvoir de retirer l'acte entrepris, lequel est reconnu à l'auteur de l'acte, dans certaines conditions, par une jurisprudence constante du Conseil d'Etat. Il semble toutefois ressortir de l'exposé des motifs, qui prévoit que l'autorité peut "prendre une nouvelle décision", que le terme "remplacer" implique la notion de retrait. Si telle est bien l'intention du Gouvernement, il y aurait lieu d'écrire "l'autorité administrative peut, par un nouvel acte, reti-

rer, remplacer ou confirmer l'acte dont le réexamen est demandé".

Si l'intention du Gouvernement était d'exclure le pouvoir de retrait du champ d'application de l'article 19bis, le projet devrait préciser si ce pouvoir est dorénavant refusé à l'autorité administrative ou s'il est maintenu tel qu'il a été reconnu par la jurisprudence.

Il convient également d'observer que le délai de retrait serait prolongé à raison de la durée du réexamen de l'acte litigieux.

C. Il semble ressortir des termes "par un nouvel acte" que seul celui-ci sera de nature à faire grief aussi bien au demandeur en réexamen qu'aux tiers. Cette interprétation est confirmée par l'exposé des motifs, où on lit, à propos de l'article 2 du projet : "Si ... l'autorité prend une nouvelle décision après la demande de réexamen, même si cette dernière est purement confirmative, le recours en suspension échoit d'office et le Conseil d'Etat constate la perte d'intérêt". Il ressort de là plusieurs conséquences :

1° La jurisprudence selon laquelle une décision purement confirmative n'est pas susceptible de faire l'objet d'un recours en annulation, deviendra caduque dans tous les cas où il s'agira d'une décision prise sur demande de réexamen. La décision confirmative expresse sera, en effet, un nouvel acte.

2° C'est contre ce nouvel acte, et non contre l'acte initial, que sera ouvert le recours en annulation devant le Conseil d'Etat. Cette observation en entraînera d'autres en ce qui concerne les délais de recours au Conseil d'Etat (1).

Il ne paraît pas raisonnable que le nouvel acte doive faire l'objet d'une demande de réexamen avant d'être soumis à la censure du Conseil d'Etat.

3° On pourrait concevoir que, dans certains cas, l'annulation éventuelle du nouvel acte par le Conseil d'Etat pourrait avoir pour effet de faire revivre l'acte initial auxquels cas la loi devrait préciser si l'autorité administrative doit ou peut statuer à nouveau sur cette demande; en d'autres termes, si le délai de soixante jours prévu au paragraphe 2, alinéa 1er, doit être considéré comme expiré, interrompu ou suspendu.

Si le législateur opte pour l'expiration du délai de réexamen, il devra préciser les conditions dans lesquelles l'acte initial pourra être entrepris devant le Conseil d'Etat : on peut envisager que le recours en annulation du nouvel acte soit étendu à l'acte initial. Encore pourra-t-il arriver que le recours en annulation du nouvel acte ne dénonce que des irrégularités propres à celui-ci.

4° Puisqu'elle est appelée à prendre un nouvel acte, l'autorité saisie d'une demande de réexamen devra né-

---

(1) Voir les observations sur le paragraphe 3.

cessairement entourer sa décision des mêmes formalités que l'acte initial. Sans doute, lui sera-t-il permis, le cas échéant, de ne pas recueillir de nouveaux avis ou de ne pas procéder à de nouvelles auditions, à condition toutefois que les moyens invoqués dans la demande ne formulent pas à l'égard des avis ou auditions préalables au premier acte des critiques dont l'autorité admettrait le bien-fondé.

5° Le nouvel acte devra être soumis aux mêmes formalités de motivation, de publication ou de notification que celles de l'acte initial.

Article 19bis, § 3, des lois coordonnées.

A. Ce paragraphe, en son premier alinéa, traite de l'incidence de la demande de réexamen sur les délais de recours au Conseil d'Etat : ces délais sont suspendus.

La suspension des délais ne se conçoit que si l'objet du recours en annulation devant le Conseil d'Etat est l'acte initial. Or, il ressort du paragraphe 2 que toute décision expresse prise sur la demande de réexamen, est un nouvel acte, même si elle se borne à confirmer le premier, lequel est censé ne plus avoir d'effet par lui-même. Si le recours doit porter contre le nouvel acte, le délai dans lequel ce recours est introduit ne peut commencer à courir qu'à partir de la publication, de la notification ou de la connaissance de ce nouvel acte. L'on doit une nouvelle fois rappeler qu'en vertu de l'article 30, le délai doit être d'au moins soixante jours.

On lit d'ailleurs dans l'exposé des motifs, sans disposition correspondante dans le texte, à propos des actes dont le Conseil d'Etat aurait prononcé la suspension sur la base de l'article 2 du projet (article 19ter nouveau des lois coordonnées) (1) :

> "Si après la demande de réexamen l'autorité ne prend aucune décision sur la demande de reconsidération et pour autant que l'acte dont la reconsidération a été demandée est suspendu, cette suspension est prolongée jusqu'à ce que le requérant introduise un recours en annulation. Si le requérant n'introduit pas de recours, la suspension cesse ses effets.
>
> Concrètement : Une décision est notifiée à l'intéressé le 15 janvier. Il lui appartient de demander dans les trente jours une reconsidération s'il veut obtenir une annulation auprès du Conseil d'Etat.
>
> Il demande la reconsidération le 2 février et invoque l'article 6 de la Constitution.
>
> Il veut en même temps obtenir la suspension immédiate et il introduit dès lors une requête séparée de suspension au Conseil d'Etat. Cette requête a conformément au règlement de procédure existant un effet suspensif.
>
> Deux situations peuvent dès lors se présenter :
>
> Situation 1 : L'autorité prend formellement une nouvelle décision, même si la nouvelle décision est une confirmation de la décision précédente. Dans ce cas, la suspension échoit et l'intéressé

---

(1) Dans ce texte, la suspension est celle de la décision initiale par le Conseil d'Etat, non la suspension des délais de recours au Conseil d'Etat par l'introduction de la demande de réexamen.

doit introduire dans les 60 jours un nouveau recours en annulation et suspension.

Situation 2 : L'autorité ne prend pas du tout de nouvelle décision. Dans ce cas, la suspension reste en vigueur jusqu'au moment où s'écoule le délai d'introduction d'un recours en annulation (à savoir 60 jours après le 2 février). Si l'intéressé n'introduit pas de recours en annulation dans ce délai, la suspension échoit".

Il en résulte qu'il s'agit d'un recours obligatoire qui interrompt le délai plutôt que d'une suspension du délai.

Lorsque l'autorité ne prend aucune décision explicite sur la demande de réexamen, elle rend une décision implicite de rejet de la demande qui est confirmative de l'acte initial. Même dans cette hypothèse, le projet, à s'en tenir à l'exposé des motifs, rouvre contre l'acte initial qui a été confirmé implicitement un délai de soixante jours prenant cours à l'expiration du délai de réexamen, de telle sorte que, dans ce cas aussi, mieux vaut parler d'interruption du délai plutôt que de suspension de celui-ci.

B. Aux termes du paragraphe 3, alinéa 1er, "les délais ... sont suspendus jusqu'au jour de la décision visée au § 2, alinéa 1er" ou, en cas de confirmation tacite, jusqu'à l'expiration du délai prévu au § 2, alinéa 1er".

.../...

Subsidiairement à l'observation faite sub A, on observe que le délai de recours au Conseil d'Etat va recommencer à courir à une date qui ne sera connue du demandeur de réexamen que par la publication ou la notification de la nouvelle décision (1). Compte tenu du peu de hâte que certaines administrations mettent à accomplir cette formalité, il est à craindre, qu'il s'agisse d'une suspension ou d'une interruption, que le délai qui restera au demandeur en réexamen pour se pourvoir devant le Conseil d'Etat ne soit réduit à un délai symbolique, s'il n'est pas tout simplement supprimé.

Au surplus, dans le système du projet, le demandeur en réexamen, qui ne connaît pas la date de la réception de sa demande par l'autorité administrative, est dans l'impossibilité de déterminer avec exactitude l'échéance du délai de recours au Conseil d'Etat.

Le texte en projet du premier alinéa du paragraphe 3 a omis de tenir compte de ces deux difficultés.

C. Le troisième alinéa du paragraphe 3 est relatif à l'augmentation, en raison de la distance, du délai d'introduction de la demande de réexamen. Le règlement de procédure prévoit déjà une telle augmentation, en raison de la distance, du délai de recours au Conseil

---

(1) Sur la nécessité de cette formalité, voir l'observation B, 5°, sur le paragraphe 2.

d'Etat. En cas de recours contre la décision expresse ou implicite prise sur la demande de réexamen, on peut craindre des allongements des procédures tels que la sécurité juridique demeurera longtemps compromise.

Une autre manière de faire, serait de prévoir que :

"Les règles applicables devant le Conseil d'Etat pour le calcul des délais et leur prorogation en faveur de personnes domiciliées à l'étranger, valent pour les délais visés aux §§ 1er et 2, alinéa 1er".

D. Les deuxième et troisième alinéas du paragraphe 3, qui concernent le délai de demande de réexamen et le délai imparti à l'autorité saisie de cette demande, doivent faire l'objet d'un paragraphe distinct à placer après le paragraphe 2, soit un nouveau paragraphe 3, le paragraphe 3 du projet devenant le paragraphe 4.

Au paragraphe 3, alinéa 2, devenant le nouveau paragraphe 3, alinéa 1er, il faudrait écrire en français "la date d'échéance est comptée dans les délais ...". Dans la deuxième phrase, le mot "toutefois" est superflu.

Conclusion sur l'article 1er.

Le système élaboré par le Gouvernement, tel qu'il ressort du texte sinon de l'exposé des motifs, est vicié dans ses principes, en ce sens qu'il rend obligatoire une demande de réexamen, qu'il fait de la décision (1) prise sur cette demande un acte nouveau qui, à ce titre, devrait être le seul à pouvoir être déféré au Conseil d'Etat, mais qu'il organise les délais de recours au Conseil d'Etat en fonction de la date de prise de cours du délai d'introduction de la demande de réexamen.

Indépendamment de cette contradiction interne, l'article 1er pêche par omission tant en ce qui concerne la procédure de réexamen particulièrement sous l'aspect des intérêts des tiers, qu'en ce qui concerne le calcul des délais de recours au Conseil d'Etat, aussi bien pour les tiers qui ne sont informés de rien que pour le demandeur en réexamen qui ne peut déterminer avec précision l'échéance de son délai.

Si l'on entend faire de la demande de réexamen un recours préalable au recours au Conseil d'Etat, à

---

(1) Au moins de la décision expresse.

l'instar de nombreux recours préalables organisés par des lois particulières, il est nécessaire :

1° de disposer expressément que le recours au Conseil d'Etat n'est ouvert directement que contre les règlements et les décisions contentieuses administratives, que s'agissant de tous les autres actes, le recours au Conseil d'Etat n'est ouvert que contre une décision expresse ou implicite prise sur une demande de réexamen (1);

2° le cas échéant, de n'ouvrir la voie de réexamen que pour les actes non susceptibles de recours administratifs organisés ou de recours juridictionnels autres que le recours pour excès de pouvoir;

3° de régler les voies de recours contre l'acte initial en cas d'annulation du nouvel acte;

4° d'organiser la procédure de réexamen de manière à respecter les intérêts des tiers et à assurer la publi-

---

(1) Sous réserve des observations faites à propos des actes pris eux-mêmes à la suite de recours organisés par des législations ou des réglementations particulières, et des observations faites à propos des actes qui ne peuvent être pris que dans un délai de rigueur.

cation et la notification des décisions de la même manière que celles des actes soumis à réexamen.

Article 2.

Article 19ter des lois coordonnées.

A. Cet article tend à concilier, pour les actes susceptibles d'être réexaminés, l'intérêt des demandeurs en réexamen à obtenir la suspension immédiate de l'acte à réexaminer et l'obligation de passer par la voie de recours du réexamen.

L'article 19ter en projet organise, par rapport aux articles 17 et 18, un système autonome tout en rendant applicables l'article 17, § 2, et l'article 18.

De l'article 17, § 2, il ressort que la demande de suspension devra invoquer des moyens sérieux fondés sur la violation des articles 6, 6bis et 17 de la Constitution, et justifier que l'exécution immédiate de l'acte attaqué risque de causer un préjudice grave difficilement réparable.

La référence à l'article 18 paraît devoir être limitée aux deux premières phrases du premier alinéa de cet article qui habilitent le Roi à fixer la procédure. On n'aperçoit pas comment la troisième phrase, qui concerne l'examen du fond par le Conseil d'Etat en cas de

suspension, et les alinéas 2 et 3, qui concernent le renvoi à l'assemblée générale de la section d'administration lorsque la suspension est prononcée par le Conseil d'Etat, pourraient trouver place dans le cadre d'une procédure en réexamen.

B. Légistiquement, les dispositions qui font l'objet de l'article 19ter seraient mieux à leur place dans le chapitre consacré à la suspension, où elles pourraient être insérées en tant qu'article 18bis.

C. Plutôt que d'obliger celui qui a introduit la demande en suspension de refaire dans sa requête un exposé des faits et des moyens, ou à tout le moins un exposé des faits et des moyens pris de la violation des articles 6, 6bis et 17 de la Constitution, il semblerait expédient de disposer que la demande de suspension doit être, à peine de nullité, accompagnée d'une copie de la demande de réexamen où doivent nécessairement figurer les moyens pouvant justifier la suspension.

D. L'article 19ter, § 1er, devenant l'article 18bis, § 1er, serait mieux rédigé comme suit :

"§ 1er. Quiconque a introduit une demande de réexamen sur base de l'article 19bis et a invoqué dans cette demande la violation des articles 6, 6bis et 17 de

.../...

la Constitution, peut demander au Conseil d'Etat la suspension de l'exécution de l'acte attaqué.

La demande de suspension est formée par une requête qui, à peine de nullité, doit être accompagnée d'une copie de la demande de réexamen. L'article 17, § 3, alinéa 2, est applicable à cette requête.

La chambre compétente de la section d'administration statue dans un délai de soixante jours sur la demande de suspension de l'exécution. Elle peut ordonner, à l'unanimité, par arrêt motivé, la suspension de l'exécution de l'acte si les conditions fixées par l'article 17, § 2, sont réunies.

Les deux premières phrases de l'article 18, alinéa 1er, sont applicables".

E. L'effet de l'introduction de la demande de suspension sera, selon l'exposé des motifs, qui se réfère à l'article 7 de l'arrêté royal du 27 octobre 1989, la suspension immédiate et provisoire de l'acte attaqué jusqu'au moment où le Conseil d'Etat aura statué sur la demande et soit rejeté celle-ci, soit prononcé la suspension.

L'article 19ter, § 2, tend à régler le cas où l'autorité administrative saisie de la demande de réexamen prend une décision expresse, fût-elle confirmative. C'est

cette nouvelle décision, remplaçant l'acte attaqué, qui devra être déférée au Conseil d'Etat, quitte pour le requérant à en demander la suspension, cette fois, sur la base de l'article 17.

Si, au moment de l'adoption de la nouvelle décision, le Conseil d'Etat a rejeté la demande de suspension, la suspension provisoire est déjà levée. S'il a prononcé la suspension, la nouvelle décision la rend sans objet, et non sans intérêt comme le dit le texte du projet. Si le Conseil d'Etat n'a pas encore statué sur la demande de suspension, c'est cette demande qui devient sans objet, aussi bien que la suspension provisoire intervenue en vertu de l'article 7 de l'arrêté royal du 27 octobre 1989.

Le paragraphe 2 devrait dès lors être rédigé comme suit :

"§ 2 Toute décision expresse prise par l'autorité administrative sur la demande de réexamen a pour effet, le cas échéant, de lever la suspension".

Si le Conseil d'Etat a déjà prononcé la suspension, il n'aura plus rien à décider étant dessaisi. S'il ne l'a pas encore fait, il pourra se contenter de constater que la demande est devenue sans objet.

On peut s'attendre à ce que la plupart des demandes de réexamen s'accompagnent de demandes de suspen-

sion, ne fût-ce que pour bénéficier de la suspension provisoire. Il en résultera, pour le Conseil d'Etat, un surcroît de travail contraire à l'objectif de la loi en projet.

F. L'article 19ter, § 3, tend à régler le cas où l'autorité administrative saisie de la demande de réexamen ne prend pas de décision expresse, de sorte qu'"elle est censée confirmer la décision à reconsidérer". Il ressort du texte du projet que "la suspension éventuelle de l'exécution reste maintenue jusqu'à l'expiration des délais applicables au recours visé à l'article 14", qu'en cas de recours au Conseil d'Etat, la suspension de l'exécution est maintenue en vertu de l'article 18 et qu'en l'absence de recours au Conseil d'Etat, la suspension de l'exécution est automatiquement levée.

Article 3.

Article 19quater des lois coordonnées.

A. Cette disposition tend à permettre à l'autorité administrative de suspendre elle-même l'exécution de l'acte dont le réexamen est demandé et contre lequel une demande de suspension a été introduite.

.../...

B. Légistiquement, cet article qui suit logiquement l'article 19ter, devrait devenir un article 18ter et l'article 19ter devient l'article 18bis ainsi qu'on l'a suggéré ci-dessus.

C. L'allusion à la suspension de l'acte est inutile si la procédure ne doit s'appliquer que dans l'hypothèse, qui est celle du projet , où est ouverte la voie de recours de la demande de réexamen. Elle se justifierait si le législateur entendait permettre le recours à cette procédure au cas où le Conseil d'Etat est lui-même saisi à la fois d'un recours en annulation et d'une demande de suspension de l'exécution de l'acte attaqué.

D. La transmission au Conseil d'Etat de la lettre par laquelle l'autorité décide de ne pas exécuter immédiatement l'acte attaqué n'est utile que si le Conseil d'Etat a lui-même été saisi d'une demande de suspension de l'exécution de cet acte.

E. La notification de la décision de suspension doit se faire non seulement au demandeur en réexamen, mais également à tous les tiers intéressés, spécialement au bénéficiaire de l'acte attaqué. Elle doit, le cas échéant, être publiée si l'acte attaqué doit l'être ou l'a été.

F. L'article en projet devrait dès lors être rédigé comme suit :

"Article 18ter. L'autorité saisie d'une demande de réexamen peut décider de ne pas exécuter l'acte attaqué avant d'avoir statué sur cette demande, soit expressément, soit implicitement, sur la base de l'article 19bis, § 2.

Sa décision est notifiée à la partie requérante et aux tiers intéressés et, le cas échéant, publiée dans les mêmes formes que l'acte attaqué.

Si la partie requérante a saisi le Conseil d'Etat d'une demande de suspension de l'exécution sur la base de l'article 18bis, l'autorité administrative transmet au Conseil d'Etat une copie de sa décision de suspension. Dans ce cas, le Conseil d'Etat surseoit à statuer sur la demande de suspension jusqu'à l'expiration du délai prévu à l'article 19bis, § 2".

Article 4.

Article 21 des lois coordonnées.

A. L'article 21 actuel habilite le Roi à fixer les délais dans lesquels les parties adverses doivent

soumettre à la section d'administration les dossiers administratifs et autres documents et renseignements.

Le texte nouveau a un double objet :

1° l'arrêté royal en question devra être délibéré en Conseil des Ministres;

2° les délais, qui étaient des délais d'ordre, deviennent des délais de rigueur. La loi détermine les effets de leur méconnaissance, qui diffèrent suivant que la carence est imputable au requérant ou à la partie adverse.

B. C'est à tort que le premier alinéa ne mentionne plus les renseignements que pouvait demander la section d'administration. Si les renseignements doivent nécessairement s'appuyer sur des documents, il peut se faire que l'évolution de la situation juridique du requérant ou de tiers intéressés puisse être expliquée par les parties sans qu'elles soient en possession de ces documents (1).

L'alinéa 1er devrait dès lors être rédigé comme suit :

---

(1) Cette observation est faite sous réserve de celle qui sera faite sub C, 2°.

"Les délais dans lesquels les parties doivent transmettre leurs mémoires, leurs dossiers administratifs ou les documents ou renseignements demandés par la section d'administration sont fixés par arrêté royal délibéré en Conseil des Ministres".

C. Il y a lieu, d'autre part, de distinguer entre le délai de transmission des mémoires, qui sont des actes de procédure, et le délai de transmission des dossiers, documents et autres renseignements.

1° Il n'y a aucun inconvénient pratique à disposer que les délais de transmission des mémoires sont prescrits à peine de nullité, d'autant plus que le projet d'arrêté royal modifiant le règlement de procédure supprime la possibilité de les proroger.

Le projet n'applique expressément cette sanction qu'au mémoire en réponse. Jusqu'à présent, la jurisprudence admet que si le mémoire en réponse tardif ne peut plus être reçu comme pièce de procédure, il peut être retenu pour les renseignements qu'il contient. Cette faculté sera désormais interdite par la loi.

On doit se demander si une interdiction aussi rigoureuse est compatible avec les intérêts d'une bonne justice. Pour ne retenir qu'un seul exemple qui ne saurait susciter de controverse, le Conseil d'Etat devrait refuser de tenir compte d'un mémoire en réponse tardif déclarant

que, sur le vu du recours, la partie adverse a retiré l'acte attaqué, ou que l'acte attaqué a été annulé par l'autorité de tutelle.

C'est vainement que l'on tirerait argument du troisième alinéa aux termes duquel "les faits cités par la partie requérante sont réputés prouvés, à moins que ces faits soient manifestement inexacts". Une telle présomption, qui doit, dans la mesure indiquée par le texte, être tenue pour irréfragable, ne permettrait pas de retenir des faits postérieurs au dépôt de la requête.

2° Plus généralement, il découle nécessairement des principes de la procédure inquisitoire que le juge ne doit et ne peut statuer que s'il s'estime suffisamment éclairé.

A quoi servirait la faculté ouverte au Conseil d'Etat de demander des documents ou renseignements à la partie adverse ou même d'ordonner des compléments d'instruction ainsi que le prévoit le règlement de procédure, s'il doit tenir pour prouvés, sauf inexactitude manifeste, les faits cités par la partie requérante ? Si ces faits ne sont pas manifestement inexacts, le Conseil d'Etat aura à s'en contenter. S'ils sont manifestement inexacts, le Conseil d'Etat devra les rejeter.

Il demeure que l'absence de toute défense et le défaut de produire le dossier administratif risquent de léser les intérêts des tiers. Ces intérêts seront sauve-

gardés par l'article 21bis nouveau. Ils le seraient davantage si la loi ou le règlement de procédure contenait une disposition assurant la publicité des recours contre des arrêtés réglementaires, à l'instar de ce que prévoit l'article 74 de la loi spéciale du 6 janvier 1989 sur la Cour d'arbitrage.

3° Le non-respect des délais impartis à la partie requérante aura implicitement pour effet que les mémoires tardifs seront écartés d'office des débats. Il vaudrait mieux le prévoir explicitement dans le texte. En outre, l'alinéa 2 en déduit la présomption que le requérant ne justifie plus de l'intérêt requis visé à l'article 19.

La loi en projet devrait préciser la nature de cette présomption.

La meilleure solution consisterait à réserver à la partie requérante le droit de s'expliquer sur les motifs de son abstention ou de la tardiveté de son mémoire, spécialement sur les circonstances dont le Conseil d'Etat pourrait déduire l'existence d'une erreur invincible ou d'une force majeure. Les parties devant toujours être convoquées à l'audience publique, la deuxième phrase du deuxième alinéa devrait être remplacée par le texte suivant : "Dans ce cas, le membre de l'auditorat rédige sans délai le rapport sur l'affaire et l'ordonnance ordonnant la communication du rapport aux parties fixe la date de l'audience publique".

.../...

4° Il appartiendra au législateur d'apprécier si le souci qui a inspiré l'article 19bis, § 1er, alinéa 3 en projet, ne requiert pas que les communications qui ouvrent à la partie requérante des délais pour déposer des mémoires mentionnent la sanction légale de son abstention ou de la tardiveté de sa réponse.

D. Il se peut que la partie adverse ne détienne pas le dossier administratif, ce à quoi a pourvu l'article 6, alinéa 2, du règlement de procédure. Ce sera le cas lorsqu'une commune aura dû transmettre ce dossier à l'autorité de tutelle saisie d'une réclamation contre un de ses actes, ou lorsqu'une autorité statuant sur recours aura renvoyé le dossier à l'autorité de premier ressort.

Le projet devrait soit préciser ce qu'il adviendra de la présomption irréfragable dans la mesure prévue par l'alinéa 3, soit habiliter le Roi à régler cette question dans le règlement de procédure.

E. Dans l'article 21, alinéas 1er et 4 en projet, mieux vaudrait écrire par souci d'harmonie avec les autres articles du même titre "... Les documents (ou renseignements) demandés par la section d'administration ...".

De même, à l'alinéa 2 en projet, il vaudrait mieux écrire "... La section statue sans délai ...".

Article 5.

Article 21bis des lois coordonnées.

A. Cet article tend à sauvegarder les intérêts des tiers.

B. Il abroge implicitement les articles 52 à 54 du règlement de procédure dont l'abrogation expresse est prévue par le projet d'arrêté royal examiné sous le n° L. 19.801. De toute évidence, c'est dans le présent projet que la disposition abrogatoire devrait être insérée, sauf à faire différer l'entrée en vigueur du projet d'arrêté précité jusqu'à l'entrée en vigueur de la loi.

C. Le projet apporte une innovation intéressante en ce qu'il fixe un délai pour intervenir. Selon l'article 54 du règlement de procédure, il suffit, pour que l'intervention soit recevable ratione temporis, qu'elle ne retarde pas la décision de l'affaire. La pratique a révélé que de nombreuses interventions ne se produisent qu'après le dépôt du rapport sur l'affaire, d'où résultent plusieurs inconvénients.

1° Le membre de l'auditorat a fait rapport dans l'ignorance des arguments éventuels de la partie intervenante.

2° L'intervention peut avoir pour effet le renvoi de l'affaire d'une chambre unilingue à la chambre bilingue, et le remplacement du membre de l'auditorat initialement désigné s'il n'est pas bilingue. On conçoit, sans peine, les espérances suscitées par ce changement chez un tiers intéressé recevant un rapport qui ne lui est pas favorable.

3° Le renvoi à la chambre bilingue après le dépôt du rapport est toujours une cause de retard, ne fût-ce que par la nécessité de traduire le rapport. Ce retard inévitable est, par lui-même, l'occasion pour certaines parties de recourir à des manoeuvres dilatoires.

D. Le projet innove encore en ce qu'il confie au greffier en chef la mission, actuellement attribuée à l'auditeur général par l'article 52, alinéa 3, du règlement de procédure, de communiquer la requête à toute personne dont les intérêts sont mis en cause. Il est de l'intérêt du bon fonctionnement des services intérieurs du Conseil d'Etat que toutes les notifications se fassent par le même organe. La détermination des personnes dont les intérêts sont mis en cause se fera d'ailleurs sous le contrôle de l'auditeur général ou du membre de l'auditorat qu'il désigne, conformément à l'article 5, alinéa 2, du règlement de procédure, qui charge l'auditeur général de veiller à l'accomplissement des mesures préalables à l'instruction.

.../...

E. Les délais fixés par le projet sont calculés, certains en mois, les autres en jours. Les délais doivent se compter en jours et non en mois.

F. Suivant l'alinéa 2 de l'article 21bis en projet, le "délai d'un mois au plus tard" pour intervenir commencerait à partir de la "déposition (lire : dépôt) à la poste de la notification du recours par le greffier en chef et, en l'absence de notification, à partir de la "déposition (lire : dépôt) du rapport de l'auditeur".

1° En cas de notification du recours par le greffier en chef, celui-ci et, par là-même, le Conseil d'Etat, connaissent la date d'expiration du délai consenti au tiers intéressé pour intervenir, mais celui-ci ne la connaît pas avec précision, à moins que la notification ne permette de la connaître (1). Il serait indiqué de ne faire courir le délai qu'à partir de la réception de cette notification.

2° Le projet ne permet pas de déterminer comment le tiers intéressé qui n'aura pas reçu la notification du greffier en chef sera informé du dépôt du rapport sur l'affaire. Il serait suffisant de prescrire qu'en aucun cas l'intervention ne peut retarder la décision de l'affaire.

---

(1) Le cachet de la poste est souvent illisible.

Il est nécessaire de rappeler ici l'observation déjà faite quant à la nécessité, pour la totale efficacité du système, d'assurer la publicité des recours formés contre des règlements.

G. L'intervention des tiers dans une procédure peut se faire de deux manières : elle est volontaire ou forcée. Les deux premiers alinéas de l'article 21bis, § 1er, mélangent les deux procédures, alors que les alinéas 3 et 4 sont applicables aux deux.

Il s'impose, dès lors, de diviser le paragraphe comme suit :

- intervention volontaire : qualité et délai pour intervenir (alinéa 1er, première phrase, et alinéa 2) (1);

- intervention forcée (alinéa 2 à compléter par un délai pour l'appel en intervention forcée de manière que l'appelé ait pu déposer un mémoire avant le rapport sur l'affaire);

- alinéa 3;

---

(1) Dans le texte français de cet alinéa, aussi bien que dans d'autres dispositions du projet, le mot "déposition" doit être remplacé par "dépôt".

- alinéa 4, qui concerne la vérification provisoire, par la chambre compétente, de l'intérêt à intervenir ou à appeler en intervention, et lui permet d'empêcher les procédures téméraires et vexatoires (1).

H. Le paragraphe 2 concerne plus spécialement le cas où le recours en annulation "vise une nomination, une désignation, un agrément ou une autorisation". Il tend à garantir les intérêts du bénéficiaire de l'acte attaqué, plus spécialement dans l'hypothèse où cet intéressé pourrait être victime de l'application de l'article 21 nouveau, c'est-à-dire de la carence de l'autorité administrative qui doit répondre de l'acte attaqué.

Il semble, compte tenu de l'intention des auteurs du projet, que le champ d'application du paragraphe 2 doive être interprété de manière extensive.

I. Le paragraphe 2, alinéa 1er, appelle plusieurs observations.

1° Le terme "immédiatement" est inadéquat dans certains cas. Ce n'est parfois que par la consultation du dossier que l'on peut identifier le bénéficiaire de l'acte attaqué; c'est le cas généralement lorsqu'il s'agit d'at-

---

(1) Rapport au Régent qui précède l'arrêté du Régent du 23 août 1948. Il ressort de l'exposé des motifs que les auteurs du projet n'entendent pas revenir sur cette interprétation.

tribution de marchés publics. Le greffier en chef ne pourrait procéder à l'avertissement qu'aussitôt après la réception du dossier administratif.

2° On n'aperçoit pas la raison pour laquelle le greffier en chef est tenu par le paragraphe 1er de notifier la requête au tiers intéressé alors qu'il n'est tenu que d'avertir celui-ci selon le paragraphe 2.

J. L'observation faite sub F, 1°, au sujet du point de départ du délai pour intervenir est valable pour le paragraphe 2, alinéa 2.

K. Au même alinéa, il est incorrect d'écrire que "l'intéressé doit demander l'intervention". Ce qu'il doit faire, c'est introduire sa demande d'intervention.

L. Puisque la loi en projet détermine des délais stricts pour tous les actes de procédure, elle devrait en fixer un pour la demande prévue par le paragraphe 2, alinéa 3. En effet, le délai pour l'introduction de la demande d'intervention et le délai pour l'envoi du mémoire en réponse seront pratiquement les mêmes lorsque le greffier en chef aura pu envoyer le même jour la copie de la requête à la partie adverse et l'avertissement (ou

une autre copie de la requête, voir observation I, 2°) au tiers intervenant (1).

M. Le quatrième alinéa du paragraphe 2 attribue à la chambre saisie du recours le pouvoir de fixer le délai pour le dépôt du dossier administratif demandé par l'intervenant.

Le projet devrait préciser si ce délai peut excéder le délai fixé en vertu de l'article 21, alinéa 1er, ce qui paraîtrait contraire à l'objectif d'accélération de la procédure, et si la sanction prévue par le troisième alinéa de ce dernier article est applicable en l'occurrence ou si la seule sanction est l'astreinte.

---

(1) Si l'on devait maintenir le terme "immédiatement" à l'alinéa 1er, l'envoi de l'avertissement (ou de la copie de la requête) au tiers intéressé pourrait précéder la notification de la requête à la partie adverse, cette notification ne devant se faire, selon le nouvel article 6 du règlement de procédure, que "dans les quatorze jours (lire quinze jours) après réception de la requête". Il en sera de même en cas d'envoi simultané de la notification et de l'avertissement (ou des deux notifications) : le délai pour l'introduction de la demande d'intervention courra à partir de l'envoi de l'avertissement (ou de la copie de la requête), alors que le délai pour répondre et pour la communication du dossier administratif, qui sera de soixante jours selon le nouvel article 6 du règlement de procédure, ne courra, en vertu de l'article 84, alinéa 3, du même règlement, qu'à la réception de la notification faite par le greffier en chef.

Article 6.

Article 30 des lois coordonnées.

A. Le premier alinéa reprend la première phrase de l'article 30, alinéa 1er, actuellement en vigueur en habilitant, en outre, le Roi à fixer la procédure dans le cas visé à l'article 36 nouveau. Il serait indiqué de saisir cette occasion pour viser également les articles relatifs à la procédure de suspension de l'exécution et à la procédure de demande de réexamen.

B. La deuxième phrase du premier alinéa de l'article 30 actuellement en vigueur n'est pas reproduite par l'article 30 nouveau. Cette deuxième phrase est rédigée comme suit :

> "Cette procédure sera conforme aux règles fixées au présent chapitre; elle assurera aux intéressés les garanties nécessaires pour la défense de leurs droits; eu égard au caractère généralement urgent des arrêts, elle s'inspirera des dispositions applicables aux jugements rendus par les tribunaux de première instance en matière sommaire".

Le Gouvernement devrait expliquer si et pourquoi, le cas échéant, la procédure à fixer par le Roi ne doit plus être conforme aux règles fixées par le chapitre Ier (1), ni assurer aux intéressés les garanties nécessaires pour la défense de leurs droits. Sans doute, peut-on estimer qu'il s'agit là de dispositions qui ne font que reprendre des principes applicables sans texte,

---

(1) Auquel il faudrait ajouter le chapitre III nouveau.

notamment celui de la primauté de la loi sur le règlement et celui de l'obligation de respecter le caractère contradictoire des procédures juridictionnelles. Il n'en demeure pas moins que leur abrogation n'est pas souhaitable.

Le dernier membre de phrase, qui se réfère aux jugements de première instance en matière sommaire, était toutefois déjà sans portée autre que morale au moment où la loi du 23 décembre 1946 a été promulguée (1). Il n'y aurait aucun inconvénient à ne pas le reproduire dans l'article 30 nouveau.

C. Le deuxième alinéa ne fait que reproduire le deuxième alinéa de l'article 30 actuel.

D. Aux termes du dernier alinéa, qui est nouveau, "cet arrêté dont question peut fixer des règles particulières pour le traitement des requêtes qui sont manifestement irrecevables, manifestement non fondées ou manifestement fondées".

L'exposé des motifs se borne à dire que de telles règles particulières "sont également envisagées". On n'en trouve cependant pas trace dans le projet d'arrêté examiné sous le n° L. 19.801.

Pour ne pas porter atteinte aux principes fondamentaux du contentieux administratif et aux droits de la défense, la fin de l'alinéa 3 de l'article 6 serait mieux rédigée comme suit : "... manifestement non fondées ou les requêtes dont la partie adverse reconnaît ou ne conteste pas le bien-fondé".

(1) H. VELGE, La loi du 23 décembre 1946 instituant en Belgique le Conseil d'Etat, p. 203-204. Bruxelles, 1947.

.../...

II. LES POSSIBILITES POUR LE CONSEIL D'ETAT DE PRONONCER UNE ASTREINTE.

Article 7.

Article 36 des lois coordonnées.

Cet article a pour objet d'insérer dans le titre V des lois coordonnées du 12 janvier 1973 un chapitre III et un article 36, aux termes duquel le Conseil d'Etat peut, dans des conditions déterminées, prononcer une astreinte si l'autorité reste en demeure d'exécuter un arrêt d'annulation.

1. Bien que l'exposé des motifs annexé au projet définisse en des termes très larges le champ d'application du régime en projet (1), la disposition en projet paraît comporter plusieurs limitations qui ont pour effet de réduire considérablement la portée et l'efficacité de la mesure projetée.

1.1. Aux termes de la première phrase du paragraphe 1er de l'article 36 en projet, la personne à la requête de laquelle l'annulation est prononcée peut demander au Conseil d'Etat d'imposer une astreinte "lorsque le

(1) Voir notamment page 2, point 6, page 8, alinéa 3, et page 9, paragraphe 1er.

rétablissement de la légalité signifie que l'annulation d'un acte juridique comme mentionné à l'article 14, doit être suivie d'une nouvelle décision des autorités ou d'un nouvel acte des autorités".

Il appert de la phrase citée que la faculté de demander qu'une astreinte soit imposée n'est instaurée que pour des cas plutôt limités (1), dans lesquels un arrêt d'annulation établit dans le chef de l'autorité administrative concernée l'obligation juridique de prendre une nouvelle décision favorable au requérant.

Ainsi qu'il appert du texte cité, le régime en projet ne pourrait, notamment, être applicable dans les cas où il résulterait de l'arrêt d'annulation une obligation de s'abstenir dans le chef de l'autorité concernée.

Cette dernière restriction - l'exclusion de la faculté de requérir une astreinte à l'occasion d'une décision prise par l'autorité administrative concernée et

---

(1) Le recours pour excès de pouvoir étant un recours objectif qui tend au rétablissement de la légalité violée, et ne statuant pas sur des droits subjectifs du requérant, la simple mise à néant des effets juridiques de l'acte attaqué - en prononçant l'annulation de celui-ci - sera en règle générale suffisante pour réaliser le rétablissement de la légalité poursuivi par le requérant. Ce n'est que dans des cas plutôt exceptionnels qu'il résultera notamment du motif d'annulation qui aura été reconnu bien-fondé par l'arrêt, que l'autorité qui n'a pas respecté ses obligations juridiques reste tenue à un rétablissement supplémentaire de la légalité.

qui va à l'encontre de l'obligation de s'abstenir résultant d'un acte d'annulation - ne paraît cependant pas correspondre à l'intention des auteurs du projet, du moins si l'on interprète cette intention sur la base du commentaire fourni à propos de l'article 7. Les exemples cités dans l'exposé des motifs (p. 8) et pour lesquels le régime en projet a pour objet de fournir une solution (arrêts De Vos, n° 16.727, du 20 novembre 1974, Souffriau, n° 18.577, du 23 novembre 1977 et Van Vuchelen, n° 19.197, du 18 octobre 1978), sont, en effet, autant de cas dans lesquels l'autorité a accordé des nominations en violation de l'interdiction, faite par des arrêts antérieurs, d'y procéder en l'absence des cadres linguistiques prescrits par la législation sur l'emploi des langues en matière administrative (arrêts De Vos et Souffriau, précités) ou d'un cadre organique régulièrement fixé (arrêt Van Vuchelen).

Pour répondre en tout point aux intentions des auteurs du projet, le régime en projet paraît, dès lors, devoir être complété par une disposition autorisant le Conseil d'Etat à ordonner à l'autorité, sous peine d'astreinte, de rapporter les décisions qu'elle aurait prises en violation d'une obligation de s'abstenir, résultant d'un arrêt d'annulation.

1.2. Aux termes du paragraphe 1er de l'article 36 en projet, l'astreinte serait imposée "à l'autorité en question".

.../...

Ainsi que l'a confirmé le délégué du Gouvernement, les termes cités signifient que l'astreinte est prononcée, non pas contre la personne de l'agent de l'autorité agissant individuellement, ni contre les membres, agissant collectivement, du collège administratif, auquel incombe l'obligation juridique ou l'obligation de s'abstenir, mais contre la personne morale de droit public, dont l'agent ou le collège administratif est censé être l'organe.

Etant donné que l'astreinte, ainsi conçue, ne constitue pas une menace pour le patrimoine individuel de ceux qui, en leur qualité d'agent individuel de l'autorité ou de membres d'un collège administratif, méconnaissent en réalité les obligations découlant des arrêts d'annulation, mais que la contrainte est, au contraire, exercée sur la personne morale et abstraite dont ils sont les organes, l'efficacité du régime en projet se trouve considérablement restreinte.

1.3. Aux termes du paragraphe 1er de l'article 36 en projet, l'astreinte revient non pas au requérant qui estime que ses intérêts ont été lésés à la suite de la non-exécution de l'arrêt, mais "à un fonds spécial dont le Roi fixera l'objectif et les modalités". Le régime en projet s'écarte sur ce point de la prescription de l'article 1385quater du Code judiciaire, aux termes de laquelle l'astreinte reste intégralement acquise à la partie qui a obtenu la condamnation.

.../...

La "justification" de cette disposition, donnée dans l'exposé des motifs, et aux termes de laquelle le versement de l'astreinte au requérant provoquerait un "enrichissement" de ce dernier, ne peut pas être considérée comme une justification suffisante pour cette dérogation au régime de droit commun.

1.4. Afin d'augmenter l'efficacité du régime en projet, il serait recommandé de compléter l'article 36 en projet par une disposition aux termes de laquelle, dans le cas où le requérant ne demande pas lui-même qu'une astreinte soit prononcée, l'auditeur général peut, s'il le juge nécessaire dans l'intérêt de la légalité, former pareille demande.

2. Aux termes de la dernière phrase du paragraphe 1er de l'article 36 en projet, le "fonds spécial" "peut faire exécuter l'astreinte en vertu du titre la fixant".

Il semble qu'il faille déduire de cette disposition que le fonds sera doté de la personnalité civile.

Si cette interprétation est conforme à l'intention du Gouvernement, il conviendrait de l'énoncer expressément dans le texte même de la loi.

Il ne peut suffire, au surplus, en ce qui concerne l'organisation du fonds, ses attributions et ses moyens de fonctionnement, de disposer que "le Roi (en) fixera l'objectif et les modalités".

Pour être compatible avec les principes régissant la matière, il conviendrait d'inclure dans la loi même les éléments essentiels des règles à fixer par le Roi.

III. CERTAINES MODIFICATIONS DE L'ORGANISATION DU CONSEIL D'ETAT.

Article 8.

Article 69 des lois coordonnées.

Il y aurait lieu de rédiger la phrase liminaire de la manière suivante :

"L'article 69, quatrième tiret, des mêmes lois coordonnées, modifié par la loi du 16 juin 1989, ...".

Article 9.

Article 70 des lois coordonnées.

Dans le texte néerlandais de la phrase liminaire il conviendrait de remplacer les mots "van de gecoördi-

neerde wetten" par les mots "van dezelfde gecoördineerde wetten".

+

Le 2° de cet article a pour objet d'abaisser à 37 ans l'âge minimum de 40 ans, prévu à l'article 70 des lois coordonnées sur le Conseil d'Etat, pour la nomination aux fonctions de conseiller d'Etat.

Cette disposition instaure, en ce qui concerne les conditions pour être nommé conseiller d'Etat, une différence par rapport aux règles régissant la nomination des juges de la Cour d'arbitrage (article 34, § 1er, de la loi spéciale du 6 janvier 1989) et des conseillers à la Cour de cassation (article 254 du Code judiciaire) pour lesquels la limite d'âge minimum est également fixée à 40 ans.

La justification donnée par l'exposé des motifs, et selon laquelle l'abaissement de l'âge requis pour la nomination de conseiller d'Etat est la résultante logique de la mesure analogue prise à l'égard des membres de l'auditorat (et du bureau de coordination), n'est pas pertinente : en effet, l'abaissement de l'âge minimum (à 27 ans) pour la nomination en qualité de membre de l'auditorat ou du bureau de coordination a pour objet d'élargir le champ de recrutement. L'abaissement "correspondant" (à 37 ans) de la condition d'âge pour ce qui concerne les conseillers d'Etat ne peut manifestement avoir la même finalité.

Article 10.

Article 71 des lois coordonnées.

Il conviendrait de compléter la phrase liminaire comme suit :

"... des mêmes lois coordonnées, modifié par les lois des 6 mai 1982 et 16 juin 1989, ...".

+

Aux termes de l'alinéa 3 de l'article 71, § 1er, en projet, la nomination en qualité d'auditeur adjoint ou de référendaire adjoint n'est possible que si le candidat "a une expérience professionnelle utile d'au moins trois ans au moment de l'entrée en service".

La disposition citée se substituerait à la prescription actuellement en vigueur, aux termes de laquelle le candidat doit "pendant au moins trois ans, (avoir) suivi le barreau, exercé des fonctions judiciaires, administratives ou scientifiques ou enseigné le droit dans une université".

Dans le cas où, malgré l'abaissement de l'âge minimum des candidats auditeur adjoint ou référendaire adjoint, le Gouvernement devait juger utile de maintenir comme condition de nomination la possession d'une expérience professionnelle, il serait recommandé, afin d'éviter des

contestations portant sur le caractère "utile" de cette expérience, de transcrire dans la disposition en projet la définition précise de l'expérience requise, telle qu'elle est actuellement en vigueur.

+

Aux termes du dernier alinéa de l'article 71, § 1er, des lois coordonnées du 12 janvier 1973, tout auditeur adjoint ou auditeur peut, exclusivement lors de la première vacance utile après son entrée au Conseil d'Etat, être nommé respectivement référendaire adjoint ou référendaire, à sa demande et par priorité, sur "avis conforme" du premier président et de l'auditeur général.

A l'article 71, § 1er, dernier alinéa, en projet, la condition de l'avis "conforme" a été omise. Eu égard aux précisions fournies à propos de cette disposition (exposé des motifs, p. 10), selon lesquelles l'"avis favorable" du premier président et de l'auditeur général demeure requis, le Conseil d'Etat présume qu'il s'agit, en l'espèce, d'une erreur matérielle. Le Conseil souligne que le fait de ne plus requérir un avis conforme compromettrait le bon fonctionnement de l'institution et il suggère, par la même occasion, d'également disposer à l'article 107, dernier alinéa, des lois coordonnées, que des dérogations aux dispositions relatives aux incompatibilités ne pourraient être accordées que sur avis "conforme" du premier président et de l'auditeur général.

+

Aux termes du paragraphe 2 de l'article 71 en projet, sont nommés auditeurs ou référendaires, respectivement :

"a) sur avis conforme du premier président et de l'auditeur général, les auditeurs adjoints qui comptent un service d'au moins trois ans auprès du Conseil d'Etat (lire : qui comptent au moins trois années de fonctions);

b) sur avis conforme du premier président, les référendaires adjoints qui comptent un service d'au moins trois ans auprès du Conseil d'Etat (lire : qui comptent au moins trois années de fonctions).

Si l'avis du premier président ou de l'auditeur général n'est pas favorable, le délai de trois ans peut être prorogé d'un an par l'assemblée générale".

Le texte actuellement en vigueur de l'article 71, § 2, qui autorise une nomination au grade d'auditeur ou de référendaire après au moins deux années de fonctions, ne prévoit pas la possibilité de proroger ce délai de deux ans. Selon les dispositions actuellement en vigueur, l'auditeur adjoint ou le référendaire adjoint dont la nomination au grade d'auditeur ou de référendaire ne ferait pas l'objet d'un avis conforme, pourrait rester auditeur adjoint ou référendaire adjoint pendant une durée indéterminée.

Toutefois, dès lors que la disposition en projet prévoit exclusivement la possibilité de proroger d'un an le délai de trois ans, se pose la question de savoir quelle sera la situation de l'auditeur adjoint ou du référendaire adjoint qui, au terme de quatre années, n'obtient pas davantage un avis favorable en vue de sa promotion.

Etant donné qu'il ne saurait, de toute évidence, être question d'accorder la promotion à l'intéressé en dépit de l'avis défavorable, il conviendrait que le texte tranche la question de savoir s'il peut, ou non, demeurer en fonction en conservant son grade d'auditeur adjoint ou de référendaire adjoint.

Article 11.

Article 72 des lois coordonnées.

La modification que le 1° de cet article vise à apporter à l'article 72, § 1er, des lois coordonnées du 12 janvier 1973 entend prévoir la possibilité de déroger, en ce qui concerne la nomination du greffier qui doit justifier de la connaissance suffisante de la langue allemande, à la condition imposée à l'alinéa 2 de l'article 72, § 1er, selon laquelle l'intéressé doit avoir été "pendant cinq ans au moins, membre du personnel administratif du Conseil d'Etat".

La dérogation envisagée est formulée de façon peu adéquate à l'alinéa 3 de l'article 72, § 1er, en projet.

Il est proposé de compléter et de rectifier l'énoncé du 1° de l'article 11 de la manière suivante :

"1° L'alinéa 2 du § 1er est remplacé par les alinéa suivants :

"Nul ne peut être nommé greffier s'il :

1° n'a 25 ans accomplis;

.../...

2° n'est titulaire d'un diplôme de l'enseignement secondaire supérieur ou d'études déclarées équivalentes par le Roi;

3° n'a été pendant cinq ans au moins, membre du personnel administratif du Conseil d'Etat.

Par dérogation à la condition prévue à l'alinéa précédent, 3°, le greffier qui, conformément à l'article 73, § 3, doit justifier de la connaissance suffisante de la langue allemande, peut être nommé, s'il :

1° a, pendant au moins cinq années, exercé des fonctions égales ou supérieures à celles de commis-greffier dans un tribunal de l'ordre judiciaire;

2° peut justifier d'une connaissance suffisante de la langue allemande"".

Article 12.

Article 73 des lois coordonnées.

Il y aurait lieu de compléter la phrase liminaire comme suit :

"... des mêmes lois coordonnées, modifié par la loi du 6 mai 1982, ...".

.../...

Article 13.

Article 76 des lois coordonnées.

Il conviendrait d'écrire, dans la phrase liminaire :

"... des mêmes lois coordonnées, modifié par la loi du 28 juin 1983, ...".

+

En vertu de la dernière phrase de l'article 76 en projet, les membres de l'auditorat, "à l'exception des auditeurs adjoints qui comptent moins d'un an de service", donnent leur avis à la section d'administration lors de l'audience publique.

Selon la disposition actuellement en vigueur de l'article 76, un auditeur adjoint ne possède aucune compétence d'avis en audience publique.

Il n'apparaît pas au Conseil d'Etat pour quels motifs il est attribué à un auditeur adjoint comptant une année d'ancienneté la compétence de donner son avis à l'audience - compétence qui est actuellement réservée aux membres de l'auditorat qui sont au moins titulaires du grade d'auditeur -, alors qu'il est prévu par ailleurs (article 10, 2°, du projet) qu'un auditeur adjoint ne peut être nommé auditeur qu'après trois ans - éventuellement même après quatre ans.

Article 17.

Article 3 de la loi du 5 avril 1955.

Il conviendrait d'écrire, à la fin de cet article :

"... au 1° le mot "dix" est remplacé chaque fois par le mot "trois"".

Article 18.

Entrée en vigueur.

A. Il résulte de la combinaison des paragraphes 1er et 2 de l'article 18, que les articles 4 à 6 entreront en vigueur le jour de la publication de la loi au Moniteur belge.

Comme les lois modificatives de procédure sont d'application immédiate, les affaires en cours à la date ainsi fixée auront été commencées sous l'empire de la loi ancienne et devront être poursuivies sous l'empire de la loi nouvelle.

Toutefois, l'arrêté royal modifiant le règlement de procédure (faisant l'objet de la demande d'avis L. 19.801/VR) entrera en vigueur le premier jour du deuxième mois qui suit celui de sa publication au Moniteur belge. Il faudra que le Gouvernement prenne soin de procéder aux publications des deux textes de manière à éviter tout vide

juridique, d'autant plus que l'article 21 de la loi en projet paraît se référer exclusivement au règlement de procédure modifié et que l'article 21bis de la loi en projet soulèverait des difficultés si on devait l'appliquer à des affaires dans lesquelles la procédure d'intervention aurait déjà été déclenchée.

Il serait préférable de compléter l'article 18 par une disposition selon laquelle les articles 4 à 6 ne s'appliquent qu'aux requêtes déposées sous pli recommandé à la poste après la date de la publication de la loi au Moniteur belge.

B. Aux termes du paragraphe 2, deuxième tiret, de cet article, les articles 8, 11, 2° et 3°, 12 et 14 entrent en vigueur le jour où le titulaire actuel de la fonction de greffier de section quitte sa fonction, et jusqu'à ce jour, le nombre de greffiers s'élève à huit.

Cette disposition n'est pas à sa place dans un article réglant l'entrée en vigueur de la loi.

Il serait préférable, en revanche, d'inclure, dans la loi en projet, un régime transitoire qui pourrait être formulé comme suit :

"Art. ... § 1er. Tant que le titulaire actuel du grade de greffier de section demeure en fonction, le nombre de greffiers prévu à l'article 69 des lois coordonnées est ramené à huit.

§ 2. Les dispositions des lois coordonnées, telles qu'elles étaient rédigées avant leur modification par la présente loi, restent applicables au titulaire actuel du grade de greffier de section".

+

La même observation peut être formulée à propos de la disposition du paragraphe 2, troisième tiret, aux termes de laquelle l'article 10 (n') est applicable (qu') aux lauréats des concours pour le recrutement d'auditeurs adjoints et de référendaires adjoints qui commencent après l'entrée en vigueur de la loi.

Il convient d'incorporer cette disposition également dans un régime transitoire qui pourrait être rédigé de la manière suivante :

"Art. ... . L'article 71 des lois coordonnées, tel qu'il était rédigé avant sa modification par la présente loi, reste applicable aux membres de l'auditorat et du bureau de coordination qui sont actuellement en fonction ainsi qu'aux lauréats des concours de recrutement qui ont commencé avant l'entrée en vigueur de la présente loi".

+

Il y aurait lieu de compléter le projet en ajoutant deux articles aux termes desquels la mention du greffier de section serait également supprimée dans les articles 74, alinéa 2, et 105.

OBSERVATION FINALE.

Le texte de la loi en projet n'est pas rédigé en des termes corrects et suffisamment précis.

L'article 19bis en projet fait l'objet d'observations de rédaction détaillées dans la version néerlandaise du présent avis.

Dans le texte français, l'alinéa 1er de l'article 19quater en projet est mal rédigé en ce qu'il dispose : "l'autorité ... contre laquelle une demande de suspension a été introduite". Il ne s'agit pas de la suspension de l'autorité, mais de la suspension d'un acte.

A l'article 21bis, § 1er, alinéa 2, en projet, il faut écrire dans le texte français "le dépôt à la poste de la notification du recours ...."; la remarque valant aussi pour le paragraphe 2, alinéas 2 et 3, concernant le mot "déposition". Dans le texte néerlandais du paragraphe 1er, il y a lieu d'écrire "uiterlijk binnen een maand".

A l'alinéa 4, il faut écrire : "La chambre de la section d'administration, saisie de l'intervention ...".

A l'article 21bis, § 2, alinéa 1er, en projet, mieux vaudrait écrire "le recours à la section d'administration".

Le début du texte français du paragraphe 3 de l'article 36 en projet, serait mieux rédigé comme suit : "La chambre qui a prononcé l'astreinte ...".

L'article 36, §§ 3 et 4, en projet fait l'objet d'observations de rédaction dans la version néerlandaise du présent avis.

+

Le délai imparti au Conseil d'Etat, section de législation, ne lui permet pas de proposer des textes pour tous les articles en projet.

De verenigde kamers waren samengesteld uit

Les chambres réunies étaient composées de

de Heren : Messieurs :	P. VERMEULEN,	eerste voorzitter, premier président,
	J.-J. STRYCKMANS,	kamervoorzitter, président de chambre,
	J. BORRET, C.-L. CLOSSET, W. DEROOVER, R. ANDERSEN,	staatsraden, conseillers d'Etat,
	F. RIGAUX, C. DESCHAMPS, J. GIJSSELS, J. HERBOTS,	assessoren van de afdeling wetgeving, assesseurs de la section de législation,
Mevrouwen : Mesdames :	A. BECKERS,	griffier, greffier,
	J. GIELISSEN,	toegevoegd griffier, greffier assumé.

De overeenstemming tussen de Nederlandse en de Franse tekst werd nagezien onder toezicht van de HH. J.-J. STRYCKMANS en W. DEROOVER.

De verslagen werden uitgebracht door de HH. M. DUMONT, adjunct-auditeur-generaal, en H. VERHULST, eerste auditeur.

La concordance entre la version néerlandaise et la version française a été vérifiée sous le contrôle de MM. J.-J. STRYCKMANS et W. DEROOVER.

Les rapports ont été présentés par MM. M. DUMONT, auditeur général adjoint, et H. VERHULST, premier auditeur.

DE GRIFFIER - LE GREFFIER,

DE VOORZITTER - LE PRESIDENT,

A. BECKERS.

P. VERMEULEN.